

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrt leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 16. zvezka.

	Stran
Dr. France Prešeren. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>)	481
Kvišku. (Spisal <i>Fr. S. Finžgar.</i>) [Dalje.]	486
Cilji. (Spisal <i>Semen Semenovič.</i>)	492
Prstan. (Zložil <i>A. Zdénčan.</i>)	497
V slovo. (Zložil <i>A. Zdénčan.</i>)	497
V Lourdes. (Piše <i>V. Steska.</i>) [Dalje.]	498
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	504
Književnost	509
<i>Slovenska književnost.</i> Knjige „Sloveske Matice“ za l. 1898.: <i>Elektrika.</i> — <i>Hrvaška književnost.</i> Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1898.: Zabavna knjižnica.	
Razne stvari	511
<i>Naše slike.</i> — <i>Iz belokranjskega besednega zaklada.</i>	

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.]

Slike.

Dr. France Prešeren	481
France Prešeren. (Kip <i>Alojsija Gangla.</i>)	483
Rojstvena hiša Prešernova. (Risal <i>M. Źama.</i>)	484
Sklepna vinjeta	485
Pred križem	489
Sv. Trojica. (Relief <i>I. Zajca</i> za župno cerkev v Krškem.)	505
Umetnik in kritiki. (Risal <i>F. D.</i>)	512

Prošnja. Ker je G. Pirca knjiga: „*Vrtnarstvo s posebnim ozirom na obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. V Ljubljani 1888. Založila c. kr. kmetijska družba kranjska*“ že popolnoma pošla, prosimo vljudno one znance, ki jo imajo in bi jo lahko odstopili, naj nam na dopisnici sporočé, za katero ceno nam jo dadó. Jako bomo zanjo hvaležni, zlasti ako nam jo podaré. Ako nam jo pošljejo v križnem zavoju, naj denejo nanj znamko za 10 kr.

Imenovano knjigo je podaril gosp. Franč. Gornik, dekan v Postojni. Bodi mu srčna zahvala!

Vodstvo Marijanišča v Ljubljani.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII., IX. X. in XI.
po 4 gld.

Dr. France Prešeren.

(Spisal dr. Fr. L.)

Zdelo bi se dragemu čitatelju, da smo preveč odlašali s spominom petdesetletnice Prešernove smrti, ko bi ga ne opozorili na to, da pride kmalu stoletnica njegovega rojstva.

Naš največji pesnik je bil namreč rojen dné 3. grudna l. 1800., in umrl dné 8. svečana l. 1849. Potemtakem sta si petdesetletnica njegove smrti in stoletnica njegovega rojstva tako blizu, da smo v zadregi, na katero naj bi se ozirali bolj. Če torej rečemo besedo o našem Prešernu sedaj, ni prepozno, ne prezgodaj, kakor v obče lepa in dobra stvar ni nikdar prezgodnja, nikdar prepozna, zakaj vedno jo imamo radi.

Da, spomin našega Prešerna imamo vedno radi. Vsak Slovenec se ponaša s Prešernom in pravi, da je „naš“. Ne odobruje vsakdo vsake njegove pesmi, ne hvali vsake črte iz njegovega življenja: toda Prešeren v celoti je vsem Slovencem mil in drag in sicer po pravici. Poglejmo, kaj je bil in kaj nam je Prešeren!

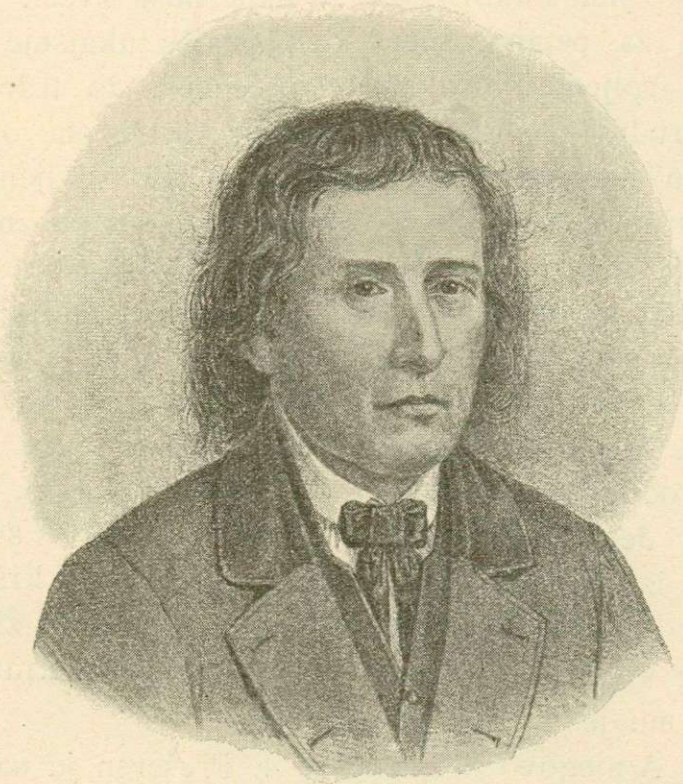
1. Prešeren je pravi sin svojega naroda, katerega ni nikdar zatajil, kateremu je bil vsekdar zvest. Razven v študijah je bival vedno med svojim narodom. In navzel se je njegovega duha tako, da ga je v svojih izvirnih pesmih izrazil v čudoviti lepoti. Be-

rimo „Strunam“, „Pod oknom“, „Dohtar“, „Povodnji mož“ . . . v vseh nam zvené na uho pristno narodni glasovi in nam vzbujajo v srcu čustva prav tako, kakor spomin ali pogled na domačo vas in na domače ljudi. Prešeren ni zajemal svojih pesmij iz kake priučene snovi, temveč iz narodovega

čutenja in hotenja. Prav to čisto in vseskozi živo narodno mišljenje ni dalo Prešernu, da bi se bil oklenil ilirizma, da bi bil silil v nenaravno zvezo s Hrvati in za to ceno prodal svojstvo našega jezika in narodnega duha. Narod slovenski bodi to, kar je, in deluj in napreduj na svoji naravni podlagi, to je bilo geslo Prešernovo in to je geslo vseh onih narodnjakov, ki umevajo zakone narodnega razvoja.

2. Prešeren je bil blag človek. Nekateri pisatelji in Prešernovi častivci so opisovali Prešernove slabosti s tako vnemo in

ljubeznijo, kakor da bi bile kreposti, vredne posnemanja. To je krivo in se mora obsojati. Slabost in pregreha sta, kar sta, bodita na beraču, ali na bogatinu, na preprostem človeku, ali na učenjaku in veleumu. — Drugi pa so zopet trdo poudarjali o Prešernu, da mož ni bil brez strastij in da ni zaslužil onega sijaja, katerega mu pridevajo

Dr. Prešeren

mnogi nepremišljeni prijatelji. Tudi s temi se ne vjemamo. Saj vemo, da ni človeka brez zmot in greha; zato imamo za plemenitost človekovo to, da se bori s strastmi, da se v tem boju boljša, da napreduje, napake spoznava in obžaluje in tako teži po vzoru popolnega človeka. In kako različni so ljudje v tem boju! Nekaterim je Bog dal „dobro dušo“, kakor veli sv. pismo, in mirno srce; bojev nimajo hudih, četudi niso brez njih; polni so ljubezni do brata, tudi v drugih vzbujajo ljubezen. Mirno gre njih korak po poti življenja kakor čist potok po gladki strugi. A drugim je nemir kakor prirojen, boji so jim kakor prisojeni za delež svetnega življenja, strasti jih napadajo od vseh strani, izkušnje so jim kakor neugnani sovražniki vedno za petami, semtertje jih napada obup in trpljenje jih zavija v svoj plašč kakor noč trudno zemljo. Ako so taki ljudje nenavadno nadarjeni, tedaj delajo med svojimi vrstniki mnogo nepokoja in se ne morejo udati navadnemu redu; utegnejo si nakopati veliko pregreškov in delati celó pohujšanje. In vendar — ljudje so. Kdor umeva človeško naravo in se sam nad drugimi ne povzdiguje farizejsko, ta pač obžaluje tako zlo, a tudi odpušča, seveda le tedaj, ako tak človek ne dela zla iz namena ali zlobe, marveč iz slabosti. Zato smemo tudi Prešerna tako soditi. Imel je mehko, občutljivo naravo; vrelo je in gorelo v njem kakor ogenj: to mu je bil vir nesreče, pa tudi vir poezije. A njegovo hrepenje ni bilo nikdar obrnjeno v slabe strani naše narave. Nesreča njegova je bila, da si ni ustanovil lastnega ognjišča in našel zadovoljnosti pri ljubeči ženi in dobrih otrocih.

3. Malokdo je tako živo čutil razliko med vzorom in istinitim življenjem kakor Prešeren. Narava naša nam kaže kakor v daljavi one vzore, po katerih naj bi hrepeneli, katere naj bi dosegli: toda nikakor nima moči za to, ker je pregloboko zakopana v slabo nagnjenje. Pomoč pa ima naša narava v krščanski veri. Vera povzdiguje, okrepčuje in tudi očiščuje našo naravo, prav ta vodi človeka do vzorov in mu pomaga

doseči jih. Zato vidimo, kako se ljudje tembolj približajo vzorom človeške popolnosti, čim vestneje se oklepajo krščanske vere.

Prešeren je jasno in krepko izražal v pesmih svoje krščansko prepričanje; vsa njegova poezija, ki nima nič svetohlinskega v sebi, je izrastla iz trdnega vernega srca. Zlasti pa je njegov „Krst pri Savici“ s prelepim sonetom „Matiju Čopu“ prekrasen dokaz njegovega krščanskega mišljenja.¹⁾ In zdi se mi ne samo diven pesniški umotvor, temveč nekaka apologija krščanskega nauka o minljivosti posvetne sreče. Kakor nam je pokazal Dante v „Peklu, v Vicah in v Nebesih“ oni svet, ki nas čaka, in zrcalo tega sveta, v katerem živimo, oba pa v najtesnejši zvezi: tako nas Prešeren vodi iz najslajše tukajšnje sreče, sreče dveh blagih zaročencev, do trdnega upanja nadzemske sreče, kateri sta oba zaročenca posvetila svoje mlado življenje. Slep bi moral biti, kdor ne bi tu spoznal žive slike Prešernovega srca. Iskal je sreče tudi naš Prešeren, iskal jo je v ljubezni, v slavi, v veselju in v zabavi...: a ni je našel. Tedaj se mu je utrdilo prepričanje, ki mu je kot iskra vedno tlelo v srcu,

da srečen je le ta, kdor z Bogomilo
up sreče onstran groba v prsih hrani...

to pa je bistvo krščanskega naziranja. In zarja onstranskega življenja je razsvetljevala poslednje dneve kratkega Prešernovega življenja.

4. Prešeren je naš največji pesnik, ki ga doslej v Slovincih ni nihče dosegel, še manj prekosil. Res da niso vse pesmi po vsebini znamenite, še manj so vse po obliki brez graje: toda Prešernove pesmi so v celoti ali po veliki večini vsekako klasične, dovršene. Tu je ona čudovita poezija, ki ni

¹⁾ Glaser omenja v svoji „Zgodovini“ II., str. 151 po Prešernovem pismu, „da ima ta epična pesem tudi namen pesniku duhovščino zopet nakloniti“. Pisatelj naj bi bil to opazko izpustil, ker jo nevesč bravec napačno umeva. To bi bila jako nizka „tendencija“, kakršne ni bil zmožen Prešeren. Umeti je treba opazko jedino le tako, da je hotel Prešeren jasno pokazati svoje krščansko mišljenje, in je zato po pravici upal, da ga ne bodo odslej naopak sodili.

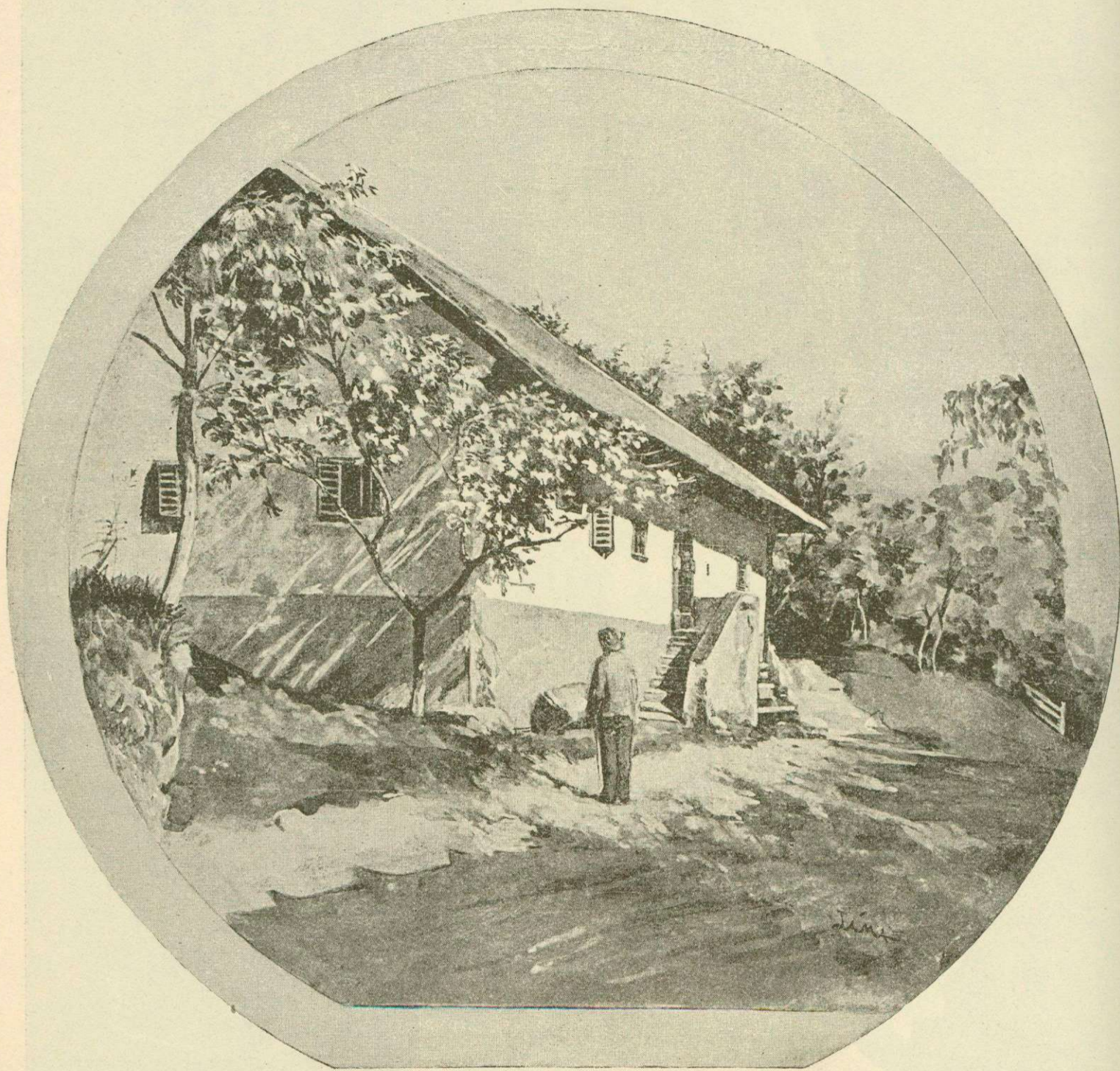

France Prešeren.

Kip Alojzija Gangla.

pridobljena s trdom, ki ni prirejena po načrtu: to je poezija čista in naravna kakor gorski studenec, kakor sapa na morju. Nekateri novejši pesniki, ki bi radi sami dobili naslov pesnikov prvakov, hočejo Prešerna potlačiti in mu vzeti venec prvaštva. Smešna

ošabnost! Pač ni pisal Prešeren mnogo, a ko bi bil pisal tudi manj, imeli bi ga za pesnika prvaka. Ex ungue leonem. Ni nam treba krojiti njegovih pesmij po vsebini in obliki; ni nam treba navajati posameznih kosov njegove poezije: kar je v Prešernu

Rojstvena hiša Prešernova.

Risal M. Jama.

nedosegljivo, je tista prirojena ustvarjajoča moč duha, ki se ne dá z besedami izraziti, temveč samo čutiti in občudovati. Jedna kitica Prešernova, četudi preprosta, je prav tako veličasten in nedosegljiv umotvor, kakor obraz, ki ga je v marmorju izdelal umetnik-kipar. Odkar je Prešeren zatisnil oči pa do

najnovejše dobe so Slovenci vedno tako sodili svojega Prešerna.

Ako se vprašamo, v kakem razmerju je Prešeren z drugim našim pesniškim slovtvom, treba reči, da se naslanja na svoje prednike, da je tesno sklenjen s svojimi vrstniki, in da je najmočnejše deloval na na-

slednike. Prešeren je doslej vrhunec v razvoju našega pesništva in bo tako dolgo, dokler ne bo večji genij na podlagi našega narodnega razvoja razširil naši poeziji struge, obogatil je z novimi pravimi idejami in vlil v srce narodu novih močij.

Slovenec je Prešernu hvaležen, da ni v nobenem oziru zatajil njegovih svetinj, da ni podiral njegovih svojstev, marveč jih je razširjal in krepil; hvaležen mu je, da mu je ustvaril veličastno umetno poezijo in jo postavil na podlago krščanstva; hvaležen mu je, da mu je z vsem tem postavil jednega izmed temeljev, na katerem more obstati, braniti se tuje sile in uspešno hoditi po poti pravega napredka.

Ker morda niso vsem našim bravcem znani podatki iz Prešernovega življenja, omenjamo tukaj ob kratkem nekatere stvari.

Njegov rojstveni kraj je Vrba v brezniški župniji na Gorenjskem, kjer se je rodil dné 3. grudna l. 1800. Rojstvena hiša je bila kmetiški dom, v kateri pa je bila znana omika, zakaj imela je tudi župnika Jakopa Prešerna za svojega podpornika, ki je pesnika zgodaj k sebi vzel in skrbel za njegovo vzgojo. V ljudsko šolo je hodil v Ribnici, v srednje v Ljubljani in pravoslovne nauke je dovršil na Dunaju, kjer je postal „jezični dohtar“ l. 1828. V l. 1829. do 1831. je bil praktikant pri c. kr. komorni prokuraturi brez plačila. Ko je l. 1832. napravil odvetniški izpit, je bil odvetniški koncipijent pri dr. Chrobatu v Ljubljani; l. 1847. je dobil samostojno advokaturu v Kranju. A tukaj mu je prestrigla bolezen nit življenja dné 8. svečana l. 1849.

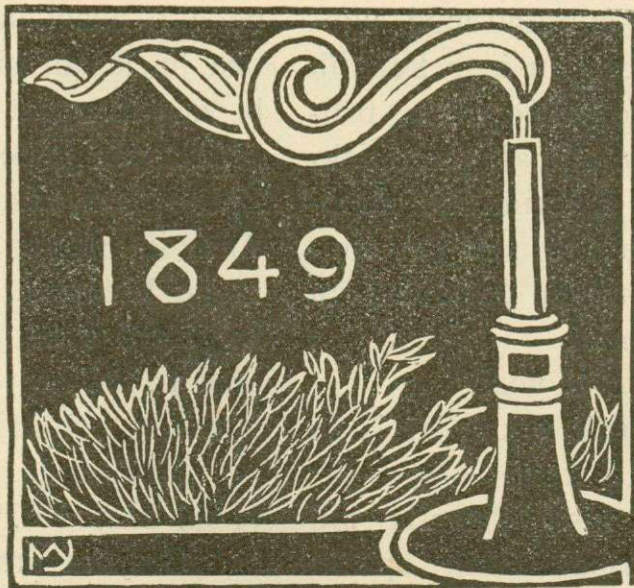
Neprijatelji duhovnikov ob vsaki priliki ponavljajo govorico, da je kranjski dekan Dagarin

sežgal nekoliko Prešernove pesniške ostaline, in s to zabavljico udrihajo po slovenski duhovščini. Da bi bilo to resnično, in ne izmišljeno, ni še nihče dokazal. In ko bi tudi bilo, je treba reči, da mu je vsekako pesnik sam to naročil v poslednji bolezni. Pred vrati večnosti človek večinoma drugače sodi o svojih delih kakor v lahkoživi mladosti. Tudi pok. Levstik ni v poslednjih dnevih odobral vseh svojih pesmij. In ali ni Prešeren sam uničil mnogih svojih pesmij? (Glej Glaser, l. c. str. 149.)

Največ pesmij je Prešeren objavil v „Kranjski Čbelici“, ki je izhajala v l. 1830. (II. nat. 1834.), 1831., 1832., 1833. in 1848. „Krst pri Savici“ je izdal v posebni knjižici l. 1836. Zbrane svoje pesmi je izdal Prešeren l. 1847. v lepi obliki in v gajici: „Poezije Dóktorja Francéta Prešérna.“ Za geslo imajo na naslovni strani to-le kitico:

Sim dólgo úpal in se bál,
Slovó sim úpu, stráhu dál;
Sercé je prázno, sréčno ní,
Nazáj si úp in stráh želí.

V Ljubljani Natísnil Józef Bláznik. 1847. 8°. Str. 192. (Ta izdaja, ker je od Prešerna samega, bi morala biti vsekako temelj za one, ki pišejo o Prešernu ali ga navajajo v znanstvene namene.) — Ročno in pripravno izdajo Prešernovih poezij sta Slovencem oskrbela Jurčič in Stritar l. 1866. v 12° s tem le naslovom: „Pesmi Franceta Preširna, s pésnikovo podobo, z njegovim životopisom in estetično kritičnim uvodom.“ (Po sliki iz te izdaje smo tudi mi posneli prvo sličico v današnji številki.) Ta izdaja ni za znanstveno rabo, ker je „izpremenila Prešernov tekst“, kakor pravi Glaser, a je za uživanje poezije same jako dobra (ako izvzamemo nekatere stvari) in je res nekako „klasična“. Stritar ji je napisal jako pesniški, živahen in mičen uvod. — Napoveduje se nam nova, celó ilustrovaná izdaja, katere se pa skoro bolj bojimo nego veselimo, ker nam utegne našega Prešerna „modernizirati“.

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

VIII.

Ko se je pripeljala drugi dan popoldne na kolodvor v L. sijajna vprega Albenijeva in voziček igravček Margite, bilo je pred kolodvorskim poslopjem zategnjenih vse polno kolesljev, kočij, omnibusov in par lovskih voz z belimi strehami iz ruskega platna, obrobljenimi z rdečeobšitimi zobci. Široka kočija Albenijeva ni dobila prostora blizu izhoda, in kočijaž je moral obstati oddaljen pod lipo, da so bili konji v senci. Margita je pa tako spretno ukrenila konjička, da sta se gibko vrinila z vozičem vred med druge vozove in obstala prav tik izhoda. Leni izvoščki zabuhlih obrazov in pordelih nosov so kar strmeli nad Margitino spretnostjo ter se vsi hkrati obrnili od lesene ograje, na kateri so leno viseli in sloneli ter zbijali kosmate dovtipe. Bili so to pač ljudje, ki so pred kratkim vihteli še kose, pevali po senožetih in travnikih in bili pošteni in vrli fantje. A odkar se je oživilo in otvorilo letovišče, vrgli so koso preč, sedli na kozla in vzeli vajeti v roke ter z lahka služili na uro več nego preje cel dan. A ni jim bilo to v blagoslov. Čakanje pred gostilnami, čakanje vlakov, večna pijača, večno brezdelje je zlomilo njih moralno moč, ugonobilo vse blago in dobro in iz nekdanjih poštenjakov vzgojilo ono samopašno, propalo sodrgo, katere so se ogibali poštenjaki z nravnim čutom, pred katerimi so nepokvarjena dekleta zardevala in se jim umikala, kot se umakne snažen čeveljček in belo krilo umazani gnojníci.

„Poglej babnico, kako ti vozi!“

„Jo bo že vrag prevrnil v kak jarek, da si polomi tiste gosposke kosti — — —.“

Margita in Ante se nista zmenila niti čula v kolodvorskem vrišču takih opazk;

odšla sta na peron, na čigar stropu je dihala divja trta sveži hlad. Pred peronom je korakal mogočno sloki dolgobradi postajni načelnik, popravljal si ščipalnik na precej rtastem nosu, pogledoval na uro in se oziral proti progi, kjer se je imel vsak trenutek pojaviti sivkasti dim osebne vlaka.

Na peronu je čakalo dokaj tujcev na vlak. Različna govorica, raznobojne toalete, oholi in razposajeni pogledi, trepetanje pahljač, nepotrebni krik otrok, dvorjenje, pokloni, laskanje, med vrtincem par stoično resnih Angležev-hribolazcev, golih osmojenih kolen, natlačenih, umazanih nahrbtnikov. Na solncu so stali trije Riklijanci v sandalah, z visoko zavihanimi hlačami, da so kazali vesoljnemu svetu trtaste kite rjavih, suhih gležnjev. Nad tem šumom je pa brezčutno drgetal pod peronovo streho električni zvonček.

Margita in Ante se nista mnogo brigala za nepoznano ljudstvo, ampak si izbrala ugoden prostor, po katerem sta šetala gori in doli. Gospa Albenijeva in Delnegrova sta sedli na prazno klopico.

„Vlak ima zamudo“, omeni Lacinger, da je razplel pogovor. Zakaj, čim bliže je bil vlak, tem manj sta govorila. Obema je bilo nekako neugodno, tesno, in najrajša bi bila oba imela, da bi vlaka sploh ne bilo, in da bi zasedli zopet vozove in se peljali sami brez novih gostov kamorkoli po gladki cesti. Žal, o tem nista smela govoriti, in dobri Ante in naivna Margita sta morala igrati ulogo hinavcev, kot jo igrajo tolikrat ljudje, ki si zró z najljubšim pogledom v lice, njih srce pa kolne vsako minuto, katero preživé v tistem položaju.

„Mislite, da ima zamudo? Prav je, sicer bi mi zamudili.“

„Grajska ura se ne ujema z železniško.“

Margita je obstala in se zagledala za trenutek v mogočne Julijske alpe, ki so kljub jasnemu dnevu motno zrla izza vročinskega vzduha, kot nejasna, šele v konturah izdelana slika.

„Narave se nikdar ne naužijem in ne nagem! Da, da, še ostanemo tu, gospod doktor; še bomo imeli krasne dneve!“

„Gospica, vi gotovo! A jaz, morda je zadnji — —.“

„Kaj mislite, gospod Lacinger — —?“

„No, to mislim, da je danes dovršena moja ljubezniva naloga družabniška. Odslej bom nepotreben.“

Margita ga je pogledala z velikimi očmi, vprašaje, očitaje in proseče. Dolg je bil ta pogled, dolg in tako globoko se je zasecal v dušo Antetu, da bi bil vsled tega pogleda preklical vse, utajil vsak pomislek, uničil vsak dvom in bil prepričan, da bo Margita s tistim pogledom zvladala tudi prišla gosta in jima molčé narekavala, da ga bodeta, njega, plebejca, siromaka, cenila, spoštovala in ga zahtevala v družbi. Ante je to čutil, čutil pa tudi v sebi neko temno, nejasno čustvo, katerega se je zavedal samo toliko, da biva v njem, da živi to čudno razmerje do Margite, to razmerje, ki ni bilo ljubezen in ne bojazen, ne prijateljstvo, ne sovraštvo, pač pa nekaj nedovršenega, spočetega v temnih obrisih, bolj temnih kakor v soparnem dimu zavite gorske črte.

Vlak je zabrlizgal.

Pisana množica je začela vreti hitreje, glasneje. Sluge so dvigali težke kovčege, zaboje, škatle in jih nosili s perona do vlaka. Gospoda se je pa postavila v špalir pred peronom in vse oči so bile uprte v bližajoči se vlak. Leni izvoščki so planili k izhodu in se pehali za prve prostore. Dremanjoči konji so dvignili ušesa, vzravnali vratove; stara navada jih je izučila, da je z žvižgom konec dremanja, da bo treba kmalu bežati pred bičem po prašni cesti.

Predno je vlak obstal, pojavila se je iz kupéja prvega razreda fino počesana glava barona Lotarja. Margita ga je takoj zapazila, in šinilo ji je nekaj skozi vse ude, nekaj

neprijetnega, nemilega, rezkega. Pogledala je to glavo, ki se ji je klanjala od daleč, to črno lice, ki se ji je smehljalo, in to oko, ki jo je objemalo, používalo — ah, Margiti ni bilo mehko, gorko krog srca kot nadepolni nevesti, ne, ne, tesno, usodno ji je bilo, zelo usodno.

Vlak je obstal, iz voza sta elastično skočila dva kavalirja, elegantna, da sta budila pozornost vsega občinstva. Korak je stopila naprej Margita bratu in Lotarju naproti, več ji ni bilo treba, saj je baron že stal pred njo in gluh in slep za vse druge klanjal se samo njej in pridrževal njeno roko, da jo je komaj izpulila v toliko, da je objela brata Adolfa. Nato je brata takoj opozorila na Lacingerja, katerega je Adolf brž spoznal, in kot bi se ne bilo nikdar nič pripetilo med njima, mu stisnil roko in krepko vzkliknil: „Servus, collega!“

Lacingerja je presenetila ta drznost, a mu tudi ugajala. „On igra“, mislil si je, „bom še jaz.“

Najboljše volje, kot davno dobra znanca, ki sta komaj zaželela tega sestanka, sta sedla v kočijo gospe Albenijeve, zabavala dami tako spretno, da je kapitanka sodila:

„Saj sem vedela, da se vse poživí, ko prideta ta dva! Še vi, gospod doktor, ste kar prerojeni! Poglejte Margito spredaj! Tako se ni smejala in radovala, kar je iz doma. Krasen parček!“

Lacinger se je ozrl po Lotarju in Margiti, ki sta vozila spredaj, in res videl, kako se je Margita smejala in sedela tesno ob baronu, ki je vodil konjiča mesto nje.

„Komedijska“, si je mislil Ante, „le igraymo jo vsi!“ in bil je zabaven in vesel. Bil je prepričan, da Margita Lotarja ne ljubi kdo ve kako; toliko je moral spoznati iz njenega vedenja; zakaj tako nevesta o ženinu ne govori, oziroma molči, nevesta, ki se je užgala z vsem plamenom in srčnim žarom za onega, kateremu se izroči za celo življenje.

Ko so dospeli do grajščine, pozdravili tamkaj tetko Tero in nekoliko pojužinali v senčnici na vrtu, odpeljali sta se gospe Albe-

nijeva in kapitanka, Lacinger je pa spremil nova gosta po pešpotu do bližnje vasi, kjer je bilo dobro obiskano letovišče Š-ovo in za barona in Adolfa najeto stanovanje. Solnce še ni zatonilo, v travi se je igral lahen vetrič, in od nje je sopla prijazna hladna vonjava.

„Per Bacco, Adolf, tu bo prijetno.“

Baron je dvigal in širil prsi ter globoko vsrkaval sveži zrak.

„Gotovo, gospod baron“, odgovarjal je Lacinger. „Družbo imate izborna in ob tej družbi ta narava!“

Nasproti naši trojici so prišle štiri grabljice, mlade in čvrste, na njih licih je bila razlita vsa naivnost in jasnost nepokvarjene dekliške duše, osvetljena z najlepšo zarjo trdnega zdravja in nedolžnega življenja. Ante jih je poznal, ker je hodil ž njimi kot deček v vaško šolo, ko je bival pri stricu. Zato jih je šaljivo podražil, da se prerano vračajo domov, in jedno je celo poprosil za šopek, ki ga je nosila v nedrijih. In mu ga je dala s tistim prostodušnim nasmehom, s katerim se smeje otrok, dasi ne ve zakaj, smeje se za vsako malenkost.

„O, proketo, o, o-h“, jecal je baron in kar drobno stopical; „gospod doktor, dobro! Adolf, ali si videl?“ In tlesknil je s prstom ter se še jedenkrat ozrl za grabljicami, katerim so ob hitri in lahni hoji plapolali beli predpasniki v večernem vetru.

„Blago ljudstvo, ne verjamete, gospod baron!“ Ante ni hotel umeti Lotarja, dasi ga je spekla ta opazka tako, da bi bil najrajši brutalno zgrabil barona za pleča in ga potresel, kot potresejo vaški fantje nepoklicane vsiljence.

„Lotar, ti še Lacingerja ne poznaš! On je idejalist, ne boš nič opravil ž njim, kaj ne, kolega!“

„Pri takih idealnih grižljajih bi bil marsikdo idealist, jaz tudi“, zasmel se je frivolno baron.

„Ne, ne, Lotar, ti si poreden. Lacinger je res tak. Vem to iz lastne izkušnje. Na Dunaju sem ga hotel izpodriniti in mu zapeljati neko ljubko stvarco, pa se je to revišče tako napilo njegovih nazorov, da sem

jo moral brez uspeha slovesno pustiti, kaj ne, Ante? Ali si kaj hud?“

Adolf se ga je oklenil za komolec in se mu smehljal v lice. Že je Lacinger imel na jeziku zabavljico tako ostro in bodečo, da bi bilo prišlo gotovo do resnega razpora med njima: a v istem trenutku mu je zašepetal v srce tajni glas: „Ante, komedija se igra!“ Zajedno ga je pa neizmerno veselilo, da je Ando dobro vzgojil, da se ni varal o njej, in zato je veselo odgovoril:

„Kaj ne, kako znam vzgajati! Trdnjave zidam iz ženskih src, da ti vsa vojna lo-kavost nič ne hasne!“

„Ante, Ante, stari idealist, še vedno stari! Čakaj, z Lotarjem te vzgojiva!“

Bili so pred letoviško gostilno.

Baron in Adolf sta si ogledala sobici, začela prazniti kovčege in se pripravila, da gresta takoj spat.

Ante se je poslovil.

Sekal je kresnicam cvetne vence s palčko, po glavi so mu pa rojile misli, mučne, zbegane, in nad tem rojem je plavala kot čist genij skoro pozabljena Anda.

IX.

Obilna rosa je bila. Po kostanjevih, lipovih in hrastovih listih so drsele in cepale svetle, debele kaplje, trava se je kar klanjala in sprijemala v čope. Žito je polegalo in bilo zavito v zmedene vrtince. Po noči je bil močen naliv in vihar. Tu in tam so ležali po peščeni poti odtrgani kobulji, ktere je vihar odlomil in otresel po tleh. Zrak je bil svež, skoro mrzel, vzduh čist in prozoren kot navadno po nevihti.

Tetka Evfrozina je šetala zgodaj po vrtu in se opirala ob beli solnčnik. Negotovi so bili njeni koraki, koleno ji je nervozno klecalo, in mišice na licih bolnega izraza so podrhtavale. Počasi je stopala in prestavljala solnčnik, dvignila ž njim sedaj pa sedaj prepojeno cvetno glavico, ki je visela nagnjena iz grede na pot. Postala je ob taki cvetki in šepetaje kramljala z rožami: „Ah, ti ubožica, revica! Vihar te je, ti sirotka moja!

Čakaj, na, tako, vidiš, nazaj na gredico se nagni! Solnček te posuši . . .“

In šla je zopet počasi dalje skozi vrt, potem krenila po širokem šetališču med kostonjani. Levica je visela ob njej kot suha

puščavnika. Kapelica je bila lesena, zunaj obita s smrekovim lubjem, in je imela na vrhu takisti stolpič z majhnim zvončkom. Pred njo sta bili dve klopici iz brezovih palčk. Sestra Evfrozina je sedla vsa spehana, zaprla

trudne oči, upognila glavo, roko oprla na solnčnik in sedela tako brez življenja, kot samotni jesenski cvet sredi polja, ki čaka samo še slane, da leže še on za tovariši v grob črne zemlje. Jedinke premikajoče se ustnice so pričale: Ni to mrtvi kip, še je v njem življenje.

Tetko vzdrami pohrstanje drobnega peska, šum kril —. Pogleda. K njej je hitela Margita. Tetki se ustnice ustavijo, onemé, oko ji zasije radostno, žalobni izraz na licu se stopi in prelije v dobrohoten nasmeh, iz katerega je gledala vsa ljubeča duša dobre tetke, ki je tako silno ljubila Margito.

„Tetica, zlata tetica!“ je vzklikala Margita, ko je spoznala, da jo Evfrozina vidi. Pospesila je korake in kar skakljaje preletela še konec poti do kapelice, da ji je belkasto jutranje krilce pahljalo po zraku, kot bi božji krilatec plaval na perutih. Gledala je teta to zdravo življenje, to srčkano svojo stričnico, zadovoljno, zadivljeno: Margita — utelešena veselost in živahnost, ona — strto življenje; Margita — pomlad, ona

— ovenela jesen. In skozi srce ji je zašumel spominek spremljan od vzdihov: *Tempi passati!*

„Dobro jutro, tetica moja! Po vsem vrtu sem vas iskala.“

„Hodila sem po vrtu, pa solnce je zame prevročje. Omotica se me rada prime, zato sem šla v senco.“

Pred križem.

veja brez soka in življenja na drevju. Le tanki, beli prsti, katere je objemala nekoliko zgubana koža, so se premikali in prebirali jagode velikega, črnega molka, na čigar koncu je žvenkljala srebrna svetinja ob kovinski križec. Polagoma je pririsala bolehná Evfrozina blizu kapelice sv. Antona

„Pardon — tetka, vi molite! Motila sem vas.“

Margita je zagledala molek v njeni roki.

„Nič me ne motiš, dete moje. Kaj hočem, ako sem sama? Smrt trka na vrata, treba se je pripravljati.“

„Nikar, tetka, prosim vas, nikar ne govorite o smrti! Koliko bolj ste že čvrsti, odkar ste tukaj! Ne bodete še umrli, ne, jaz vas ne pustim!“

Margita je dela belo, mehko roko krog velega tetinega vrata in jo iskreno poljubila na lice.

„Kako pa ti, se smrti bojiš, seveda, ker si nevesta!“

Margita je izpustila tetko iz objema in molčala, kot bi ji ne prijalo to govorjenje. Toda teti ni mogla zameriti.

„Tetka, povejte, ali vam ugaja Lotar, prosim vas, povejte odkritosrčno! Učite me, svarite me — oh, jaz sama ne vem, za kaj mi gre.“

Margita je skrila obraz za tetin tilnik in jo zopet tesno objela.

„Draga moja, o tem ne morem še govoriti. Saj veš, da ga premalo poznam. Vedi pa dobro, da je ta korak, ki ga namerjaš, važen, da, da, prevažen za celo življenje, da, za celo večnost. Naj te ne izvabi baronstvo, naj te ne moti lepa zunanost, naj te ne zapelje sladka govorica: Pri tem velja jedino pravilo:

— prüfe, der sich ewig bindet,
Ob sich das Herz zum Herzen findet.

Toda srce spoznati ni lahka stvar. Saj še svojega ne spoznamo z lepa: kdo bi spoznal tuje srce! Hipna strast še ni ljubezen; nekaj nagnjenja do kake osebe še ni ljubezen; prijetna zabava še ni odsev ljubezni. Torej vprašaj, če je srce za srce. A veruj mi, da tega ne zveš sama nikdar popolnoma —, ker Bog je, ki preiskuje srca človeška. Torej nikar ne zabi iskati svetlobe od zgoraj!“

Margita je slonela še vedno ob tetki, poslušala te nauke — a morala je priznati, da jih ni umela. Ostalo ji je v spominu in ji donelo kot neumljiva pesem: „Prüfe, ob sich das Herz zum Herzen findet — —.“ Kako

bi umela, sirota! Njeno srce ljubezni še ni poznalo; ljubiti Lotarja ji ni narekovalo srce, ampak volja starišev, ki je bila zadovoljna s tem, da je njegova poročena družica —, za srce je niso vprašali. Margita je bila ribica sirotica, ki jo je praktična, brezsrčna mama nataknila na trnek, da ulovi ž njo bodočo srečo cele hiše. — —

Teta Evfrozina je vstala počasi, prijela se za podboje, prestopila prag kapelice in v njej sedla na klopico za vrati. Mehanično ji je sledila Margita, pokleknila na leseni klečalnik in se zagledala v svetnika, ki je slonel ob skali in si podpiral sivo glavo. Na skali in pod njo so se videli gadi, pošasti, in ob njegovi levici je bulila vanj pordele oči sinovom Abrahamovim nečista žival. Podobar si je pač mnogo več prizadeval, da je izrezljal vse te zmiije in pošasti, ki so trapile in nadlegovale puščavnika, kakor za to, da bi upodobil na samotarjevem licu tisti mir, tisto veselje in svetlobo, katera prisije na lice možu, ki zmaga največjo zmago — stre samega sebe in podjarmi nemirno srce popolnoma. Margita se je zbala teh pošastij, neprijetno ji je bilo pri srcu, obraz je zakrila z roko in pred črno temo so se oživili vsi ti zmaji in so pihali in sikali vanjo ter se ji smejali in režali ter ji zlobno šepetali: Margita, glej, to je življenje!

In ona ni molila, ni vzdihovala: ždela je in brez mislij zrla v ta mrak, kateri je bil zanjo najhujša muka celega življenja. Zunaj so trepetali kostanji, veter je zavel po vejah, debele kaplje so tlesknile na leseno streho, Margita se je stresnila, vzdihnila, vstala in proseče velela teti: „Pojdiva od tod!“

Evfrozina je spravila molek, oprijela se Margite, in stopili sta iz temne kapelice na jasni svet, ki je plaval v solnčnem svitu.

„Teta, ali greva še nekoliko dalje, tjekaj na klopico?“

„Le pojdiva! Tam ne bo prehladno, ne premrzlo!“

Molcé sta odšli po majhni brežini, in v taistem trenutku sta stopila na dolnjem koncu v drevored Lotar in Adolf.

„Margita in Evfrozina!“

„V tisti lopici sta bili!“

„Lotar, sedaj bom opazoval, kako se boš teti Evfrozini prikupil. Pazi, ona je prebrisana. Kolikrat je že mene spravila v zadrego!“

„Tebe seveda, mene pa ne bo! Veš, kako je rekel tisti slavni Francoz — e-e — no, imena se ne spominjam — slab talent za imena — —.“

„Pa za lepe obraze boljši —.“

„Très bien, tako je. Tedaj tisti Francoz je rekel, da jezik ni zato, da bi ž njim razodevali, kar imamo v srcu, ampak da svoje misli in nazore drugim ljudem zatajimo.“

„Radoveden sem, kako boš opravil. Evfrozina je temeljito izobrazena in je bila poprej svètna gospica, ki je kraljevala v finejših družbah, kakor sedaj kot preoblečena nuna.“

„Tem bolje! Nesrečna ljubezen, kaj pa drugega, jo je gnala za ozidje in nekoliko jo bodo še vedno početegetali tisti mehki spomini na onega junaka, ki je poduhal cvetlico in odjezdil k drugi.“

„Morda, toda ne verujem!“

„Beži, beži, ne verujem! Kaj pa ti veš o ženskih? Če si nekoliko študentskega ljubkovanja preživel, že hočeš soditi o tem kot nas jeden, ki imamo presojeno in pretehtano vsako žilico na ženskih; le verjemi, če bi danes prišli vsi tisti junaki, kot so jih vse te samostanke nekdanj oboževale, izfrčé ti tako izza ozidja kot roj iz panja.“

„Lotar, pustiva to! Ves svet ni, kakor sva midva. Vedi, da sem o teti Evfrozini popolnoma prepričan, da je tvoja sodba čisto napačna in kriva. Dovolj! Ne govori več tako — sicer me žališ! Ona je moja teta.“

Prišla sta do kapelice. Baron pogleda skozi vrata, ozre se po kapelici in skoro zaničljivo reče Adolfu: „To ni senčnica, kapelica je. Molili sta, ali kaj. Vrag vedi, kaj imajo ljudje od molitve!“

„Klanjam se milostnima“, govoril je za par trenutkov pozneje baron Lotar in hotel ponižno poljubiti roko sestri Evfrozini, katera jo je pa z gracijoznim poklonom odmaknila in se molčé zahvalila za toliko pri-

jaznost. Ves ta zanikujoči akt sestre Evfrozine je bil tako fin in neprisiljen, da je bil baron kar presenečen.

„Kako vam je zdravje, prečastna?“ vpraša baron Evfrozino, ko je strastno poljubil roko Margiti.

„Sedita, gospoda! — Kaplja na veji, saj veste, gospod baron, starost in utrujenost.“

„Tu vam bo gotovo odleglo, ta zrak, mir in počitek.“

„Kakor je božja volja.“

„Bog gotovo hoče vašega zdravja; za tako požrtvovalno življenje je treba pač nagrade.“

„Da, da, gospod baron! Jaz vem, da se bo tetka pozdravila. Sv. Anton puščavnik bo prosil za njo, kaj ne tetka, da bo?“ Margita je z otročje skrbnim očesom pogledala velo lice Evfrozino.

„Zares, prečastna, Anton puščavnik, da, da, ta bo pomagal!“ Baron je lokavo hvaležno pogledal Margito, ki mu je nehoté izdala ime svetnika, ki je bil v kapelici. „Videlasva, kaj ne, Adolf, ko sta šli v kapelico, in nisva hotela motiti. Če se torej mož, kot je bil sv. Anton, tako poniža, da zapusti sijajne dvorane in gre past — pardon — take živali, kaj ne, tedaj mora pač onega, ki takisto zapusti vse veselje in tudi pase — skoro bi rekel — tudi take živali, hudo delke in grde bolnike, mora pač do takega imeti velike simpatije in mu gotovo pomaga, gotovo, prečastna, prepričan sem.“

Baron se je strmo nagnil nekoliko naprej in samozavestno pogladil trde brke, kakor je vselej storil, kadar si je bil v svesti, da je govoril duhovito.

Margita ga je karajoč pogledala, Adolf je čakal uspeha, Evfrozina se je pa dobrodušno nasmehljala.

„Oprostite, gospod baron, svetniških legend ne poznate temeljito, česar vam čisto nič ne zamerim. Govorimo rajši kaj drugega!“

Baron se je ugriznil v ustnice in klet v srcu, da je tako slavno pogorel. Adolf je pa nalašč predstavil nogo na pesku ter se dotaknil barona, češ, ali si jo skupil!

A baron ni bil človek, ki bi prišel v zadrego.

„To je lepo, to je prekrasno, prečastna! To je istina, da mi, ki živimo v svetu, ne moremo poznati vseh svetih spisov in pobožnih knjig, in tega nam, prečastna, ne za-merite kakor drugi samostanci in duhovščina. Vi ste kljub redovniški obleki še vedno ona plemenita, ona visoko izobrazena — da vas kar naravnost — oprostite odkritosrčnost, to je zame nekaj prirojenega — prečastno nazivljem: emancipirano usmiljenko.“

Evfrozina ni na te poklone nič odgovorila, njeno lice je bilo neizpremenjeno, vedno obsijano s tistim blagim smehljajem, le oko je živo prodiralo v barona, da se je kljub svoji predrznosti moral umikati njenim v dušo mu sezajočim pogledom.

„Gospod baron, vi sodite nekoliko krivo naš stan. Seveda, saj niste imeli prilike občevati. Upam, da se sedaj prepričate, da za našim ozidjem ni taka tema, kakor ste morda

brali tu in tam, da je nasprotno tukaj doma prisrčno veselje, tudi modrost in znanost, prav tako kakor zunaj, kaj ne, Margita, saj si se tudi ti bala?“

„Resnično, tetka; ali sedaj sem že čisto doma, in tako silno mi prija — veste kaj, gospod baron, jaz pa pojdem v samostan!“ Margita se je veselo zasmejala, baron se ji je priklonil:

„Gospica, če greste vi, potem grem še jaz in Adolf seveda tudi!“

„Tako je! Ali Lotar, midva bi bila skoraj prepridna, saj bi naju še ne sprejeli!“

„Šaljivci“, se je nasmehnila sestra Evfrozina, počasi vstala, želela dobro zabavo in odšla, trdeč, da ji ne ugaja predolgo pod milim nebom, ker je še preslabotna. Margita jo je prijela za roko in jo spremila do grada. Tam se je poslovila od tete, ki ji je rekla:

„Le pojdi dete, in veseli bodite.“ Iz njenih očij je pa sijala bojazen — za Margitino srečo.

(Dalje.)

Cilji.

(Spisal *Semen Semenovič*.)

I.

Pozno v jeseni je odpovedal četrtošolec Janko Poljanec svoji stari gospodinji stanovanje. Tovariši mu niso ugajali, in preveč jih je bilo. Pomislite: sedem v dveh malih, temačnih in vlažnih sobah pod Gradom!

Iz tihega dolenjskega Zadolja je prišla mati Poljanka, da poišče svojemu otroku primerno stanovanje.

„I, saj sem vedela, da pri Miciki ni za našega Janka. Pa me je morala prelestiti tista sladka Urška, ki za vodo branjari. Hm... že takrat mi ni bilo všeč, ko sva prišla. Tisti dolgini osmošolski so se prepletali po sobi in tako nerodno govorili, da nisem vedela sama kam pogledati. Saj so sami med

seboj, z malimi ne pridejo skup, je rekla Micika. He, kdo jim brani? Micika je na pol slepa. Ta skrb, ta skrb, ki jo ima človek z otroki!“

Vdova Poljanka je ljubila svojega Janka nad vse na svetu.

Celo dopoldne sta hodila po mestu in iskala stanovanja. Povsodi si ju lahko videl: njo v mehki volneni ruti z rdečim čislom, v preprostem črnem krilu in črnosuknjeni jopi, in sina v kratki rjavi sukknjici z globokimi žepi in velikimi gumbi.

Na voglu ulice sta se ustavila in čitala na prilepljenem listku:

„Stanovanje!“

Na stanovanje se vzame dijak na Krivi ulici št. 27., tretje nadstropje. Suha, snažna

soba z lepim razgledom, in dobra postrežba. Pri mirni družini brez otrok!“

Vprašajoče sta se ozrla drug v drugega.

„Greva pogledat?“

„Mati, kakor veste...“

„Veš za ulico?“

„Vem, ali... daleč je, in vi težko hodite.“

„Beži, beži! Že nekatero stopinjo sem storila. Nikoli več jih ne bom toliko. Pa če bi tudi bila trudna, ti moraš dobiti dobro stanovanje; ali misliš, da se boš zmerom premikal?“

„Hm —“

In vnovič sta stopala po ozkih, oglodanih, lesenih stopnicah in temačnih hodnikih, zastavljenih z vrečami moke in otrobov. Iz kuhinje v prvem nadstropju ju je gledala debela, kozava glava zijalaste kuharice, iz velikega kurnika so stezale gologlave kokoši svoje lačne kljune in čopaste jarčke svoje drobne glavice z lepimi, živimi očmi. Janku se je zdelo, kakor da bi izpraševale stare v globokem basu:

„Kdo, kdo, kdo...?“ in mlajše bi jim odgovarjale:

„Tuj-ci, tuj-ci...!“ poudarjajoč zlasti zadnji zlog.

Po kotih so visele raztrgane pajčevine, stare in zapuščene, kakor potresene s sivkasto moko. — Tiho bi bilo v teh masivnih prostorih, da bi ne bilo odmevalo iz neke sobe enakomerno udarjanje črevljarskega kladiva in z dvorišča hrskanje drvarjeve žage.

Počasi sta prišla v tretje nadstropje. Mati je obstala na vrhu stopnic in globoko zasopla: z obraza ji je sevala hipna rdečica, da so bile njene ostarele poteze še lepše in mehkejše.

Janko je hotel zopet nekaj reči, pa je umolknil.

Mati ga je pogledala s svojimi skrbnimi, od truda mirnimi očmi, ki so hotele za hip biti živahnejše. — A Janko je vedel, da je mati trudna.

Potrkala sta.

„Noter!“

Visok, skoro kričeč glas se jima je odzval, in vstopila sta.

Po nizki, začrnjeni kuhinji je plaval čuden, zadušljiv vonj. Janko ga ni mogel razločiti, a stara Poljanka je dvomljivo zmajala z glavo in krepko stisnila ustnice, da sta se ji naredili na licih dve globoki jamici, zakaj mati Poljanka ni imela nič več zob.

Skoz leva vrata je vstopila v kuhinjo ženska srednje rasti, okroglega, nenavadno živahnega in razigranega obraza ter malih, bistrih očij. In te oči so bile zabrisane, vtisnjene, obrvi redke in trepalnice mesnato-krvne.

„Bog daj, Bog daj!“ je začela naglo in si hitela gladiti razkuštrano frizuro. „Ste prišli kvartirček pogledat... za svojega sinčka... prosim, kar vstopite! Seveda zameriti ne smeta... se nisem nadejala, res ne...“ in odprla je vrata v nizko, s starim pohištvom opremljeno sobo, mahaje na vse strani z rokama in prestavlja po nepotrebem stole iz kota v kot. Potem je zaprla napol priprta vrata, skoz katera je bila pravkar smuknila mala, suhljata moška postava. In še dolgo je drobentila po sobi in brezposelno prijela sedaj to, sedaj ono stvar.

Poljanka in sin sta sedla na odkazana prostora. Nasproti se jima je naslonila na mizo nova gospodinja in neprenehoma govorila: „Oh, človek ima toliko dela! Polne roke, čez glavo! Sedaj pojdi na trg, sedaj kuhaj, sedaj leti v prodajalno, sedaj sedi in pomagaj njemu! — Veste, moj mož je krznar. Pa ne tak, kakršni so drugi. On dela samo za veliko gospodo: mufe, kape, kožuhe, pelerine, ovratnike, ah, enega za sto goldinarjev. In toliko imava dela, da vam ne morem povedati... Pa res, kje ste bili doslej na stanovanju?“

S tem vprašanjem se je obrnila na Janka, ki je z zanimanjem ogledoval nove vojaške in druge kape, razobešene po zidu.

„Pri Miciki pod Gradom je bil“, je odgovorila mati in postrani pogledala sina, ki je v zadregi povesil oči.

„A — pri Miciki pod Gradom!“ je ponovila s prisiljenim čudenjem, zasmejala se sumljivo in namrdnila z velikimi, potegnjenimi ustnicami.

„Pa zakaj ne mara biti več tam?“ je vprašala dalje. A ko je videla, da se pomišljata, je hitro pripomnila: „Eh, recita, kaj tebi mar! Kaj ne? Že tako pride. Nikjer ni za vse prav. Kaj ne, mati, tuji ljudje so le tuji. Oh! tudi jaz vem; poskusila sem dovolj sama. Moj križani Jezus...“ zavila je male oči in kimala z glavo tako komično in prisiljeno, da bi se bil Janko kmalu nasmehnil.

Nato je uprla oči vanj ter ga začela prikupno motriti. Janko se je premaknil na sedežu in iskal, kam bi pogledal.

„Ali sinčka imate pridnega, mama.“

„Kako veste?“ Stara Poljanka se je nasmehnila z nekako samoljubno zadovoljnostjo.

„E-è-è, jaz se spoznam na to. Vidite, predeljeno brado ima, glejte, kakor dve bradi. In to zmerom pravi, da se fant lahko uči. Gospod bo, gotovo bo gospod“. Nato ga je gledala zopet tako čukasto, da si ni mogel kaj, da bi se ne smejal. Poljanka pa je rekla:

„Eh, revo bo!“ — A okrog usten ji je igral blažen smehljaj.

Janko je pogledal mater, in oči so mu oživele. V njegove nerazvite, otročje poteze je šinilo nekaj ponosnega, potem pa se mu je za hip pojavil smehljaj zadrege na licu.

Nato so se smejali vsi trije. A najglasnejši je bil zadirčni, razklani smeh gospodinje, ki sploh ni mogla govoriti s tujim človekom brez smehú. To ji je bilo prirojeno. Njeno vedenje je bilo priliznjeno, skoro prisuknjeno, to se pravi tako, kakršno je vedenje natakarc in markerjev...

Gospodinja ju je nato povabila, da si ogledata sobico, v kateri bi stanoval Janko. Bil je to majhen prilepek, ki ga je oddajala gospa Pospišilova že dolgo časa. Odkar se je bil izselil iz njega pred petimi meseci neki nemški pleskarski pomočnik, ni živa duša več vprašala po njem.

Janko se je oziral po nizki sobici. Na steni, pobarvani s starimi, okornimi in voglatimi ornamentami, je visela orumenela slika francoskega grenadirja, iztrgana iz časnika in objedena od molov. V kotu je stala omara, na kateri so se dali le še težko razločiti sledovi politure. Ob mizi, pregrnjeni z rjavim

čipkastim prtom, je stal oguljen naslonjač. Čez posteljo pa je bilo razpeto pregrinjalo z velikanskimi rdečimi rožami.

Pod oknom se je razprostiral vrt bogatega zasebnika. Piramidaste smreke in sočnate tise, gosti jasminovi in kosmuljevi grmiči, različno tuje in domače drevje je rastlo v njem.

„Kako lep razgled, poglejte! . . . Kako prijazno je tu pomladi, ko vse mrgoli samih tičkov! Od jutra do večera pojó na vrtu kosi in senice. In duh španskega bezga — oh, to je zame največje veselje! Ko bi ne imela toliko dela, hej, celi dan bi bila tu pri oknu.“ Gospa Pospišilova je govorila tako, kakor da bi čitala iz knjige, zato je zavila vsako besedo naopak in naglašala tako, kakor nikoli nihče. Pri vsaki besedi pa se je ozrla na Janka, ki je slonel na oknu.

Poljanka je mislila, da se govori tako po gosposko, a Janko je ni slišal; zagledal se je bil na vrt in motril bele breze, ki so se svetlikale izmed obletelih vej kostanjev, platan in laških jesenov. Breze je imel jako rad.

Med tem sta se ženski pogajali za plačo.

„Res, mama, res: izpod sedemnajst gol-dinarjev na mesec ga ne morem vzeti. Imam izgubo, gotovo izgubo. Ali rada bi ga. Jako mi ugaja, zato, ker ima tako lepe črne kodrčke in tako velike oči. Jej, kako mu bo pristojal beli koretelj! On mora biti gospod! In še mene se bo lahko spomnil pri kaki maši. Človek res ne utegne, da bi zmolil jeden očenašek ali dva. Toliko skrbi, da se Bog usmili, in polne roke dela! Med tem pa se človek ne more izkupati iz greha; povsod grešiš. Oh, usmili se nas, Večni, grešnikov!“

Gospa Pospišilova je povsila glavo in zavrtela oči, da se je pokazala belina, preprežena z drobnimi, krvavimi nitkami. Sledil je kratek odmor.

„Sedemnajst, kaj ne, mama?“ je pretrgala gospodinja molk.

„Nekaj bodete odnehali. Tam je plačeval samo štirinajst.“

„Pa je jedel polento in močnik; kaj takega jaz vendar ne morem postaviti predenj.“

„Hm, Bog nam daj močnika dovolj! Morebiti še tega ne bo. Slabi časi se nam obetajo.“

„Saj ne rečem, za na kmete je že močnik. Tudi jaz ga imam rada. A v mestu je drugače. Tukaj ni nihče brez mesa. Meso opoldne, meso zvečer.“

„Hm!“ Poljanka je zmignila z rameni.

„No, šestnajst bodete pa dali, kaj ne, mamica? Fant je mlad in raste. Zato mu bodete že privoščili kaj boljšega; saj je vaš sin.“

Gospa Pospišilova je udarila na pravo struno. Poljanka se je vzravнала.

„I, no, če je on zadovoljen . . .“

„Vidite, vidite! Torej, gospod Janko, kaj pa vi pravite? Kaj ne, da ste zadovoljni, da ostanete pri meni?“

Janko se je vzel od okna.

„Kar po pravici povejte!“

Pogledal je mater in potem v tla.

„Jaz bi bil rad tukaj“, je rekel počasi in mirno.

„Potem je pa dobro! Za par goldinarjev se ne bom vlekla, saj še nismo tako pri koncu.“

„Tako je!“ je potrdila gospa Pospišilova in se glasno zasmejala s svojim visokim, zadirčnim glasom.

Dogovorili so se, da se Janko še pred večerom preseli. Ker je namerjala Poljanka oditi šele drugi dan domov, povabila jo je gospa Pospišilova, naj nocoj prenoči pri njej; tudi ni treba nikoder iskati večerje.

II.

K večerji je prišel tudi gospod Pospišil.

Po rodu je bil Čeh, a govoril je za silo tudi slovensko, kadar mu je pustila soproga. Sicer pa je molčal, gledal z malimi, bistrimi očmi, kimal z drobno glavico in se potihoma smehljal vselej, kadar je zagnala njegova žena svoj razkavi hohot. Droban je bil in suh. Polt mu je bila brez barve, malone prozorna, da so se razločno črtale pod kožo debele modre žile.

Ali pri mizi sta bila še dva sedeža prazna.

„Kdo pride neki sem“, si je mislila Poljanka.

V tistem času je zaklicala gospa Pospišilova:

„Jerica!“

Kakor bi trenil, so se odprla vrata stranske sobice, in prišlo je srednjeveliko, zajetno dekletce. Imela je na sebi še kratko krilce, da so se ji videle zalite, oble nožice v belih nogavicah in nizkih cipelah.

Ta božja stvarca je bila skoro še otrok, a nosila se je že kot velika. Okrog prsij jo je oklepjal korzet in imela je pas iz rumenega usnja. Na vsem njenem vedenju je bilo opaziti, da bi bila dala mnogo, mnogo, ko bi bilo njeno krilce vsaj za trohico daljše.

Ob roki je privela v sobo majhno punčiko drobne glavice in vodenih, mrtvih očij.

Poljanka je pogledala vstopivšo deklico in otroka in se začudila.

Pospišilovka je uganila njene misli.

„Mami se čudno zdi, da jim nisem že prej pokazala svoje družine. Mislili ste, da sva sama, kaj ne?“

„I . . .“ Poljanka ni vedela, kaj bi rekla.

„To je tako“, in hitela je nekoliko vznemirjena razkladati. „Liste sem nabila še takrat, ko je bil otrok pri sestri na Štajerskem. Tudi to je moja sestra, najmlajša“ — pri tem je pokazala na deklico, katera se je bila vsedla k mizi, opazovaje od strani novega sostanovavca. — „Bila je doslej z mojo hčerko vred pri sestri, ki je na Štajerskem omožena. Sedaj je pa ona na Štajerskem nekaj obolela —“, tu se je deklica prese-nečeno ozrla v sestro. Ta jo je ostro pogledala, da je sramežljivo povescila oči — „in prišli sta obe k meni . . . Oh, kaj bi pravila! Revež je, kdor nima starišev in se mora potikati po svetu. Nikjer ga ne vidijo radi, vse ga gleda po strani in mu ne privošči niti skorjice kruha.“ Gospa Pospišilova je zopet zavila oči, globoko vzdihnila in sklenila roke.

Pospišil in Jerica sta gledala v tla, otrok je nepremično sedel na stolu in upiral mrtve oči v nova človeka, Pospišilovka se je pa držala na jok.

„Ali je že dolgo, kar ste izgubili stariše?“ je vprašala slednjič Poljanka.

„Že štirinajst let. Jerica je bila stara komaj leto. Oh, takrat je bilo strašno: v enem mesecu sta umrla oče in mati, pomislite, oba. Oče se je bil povozil, ko je peljal vino, in precej je bil mrtev, na mestu. Mati pa je umrla od žalosti. Potem so nam vse prodali, veste, kaj se pravi, vse: tako lepo domačijo, gostilno . . . one velike sode, polne vina.“

„In kam ste šli vi potem?“ je vprašala Poljanka.

„Služit. Jaz sem bila v različnih gostilnah . . . najdalje sem služila v hôtelu ‚Pri najvojvodi Ivanu‘. A povsod so me radi imeli. Neka gostilničarka je jokala, ko sem šla proč. Rekla je, da bo izgubila poslej polovico gostov. Seveda, človek mora biti z ljudmi . . . K meni so prihajali v gostilno najbogatejši gospodje; do polnoči jih je bila gostilna vedno polna. In kaj šele v hôtelu! Tje so zahajali najlepši kavalirji. Ah, in radi so me imeli! . . . Vsi so gledali za menoj, ha, ha!“ Pospišilovka se je široko zasmejala. O njeni žalosti ni bilo več sledú. Poljanka je mimogredé pogledala svojega Janka, ki je zadovoljno obiral kost, in Pospišila, ki je z vidnim veseljem in lahnim smehljajem prikimaval besedam svoje žene, srkajoč kislo juho. Jerica pa ni trenila z očmi. Kar zamaknjena je bila v sestrično pripovedovanje.

„Oh, ti norčki!“ je nadaljevala Pospišilovka živahno. „Prinašali so mi po zimi svežih cvetlic, pod okno so mi prihajali pet, in kaj so še vse počeli! Nekateri so bili celó zaročeni . . . z bogatimi gospodičnami. Pa so hodili po noči pred moja vrata stat, da bi jim odprla . . . Jaz pa sem se jim smejala, tepčkom. Ali postaviti sem se znala, da tako ni jedna ni nobena! Dobivala sem največje napojnine in darila in nosila sem najlepše obleke. Seveda, moja lica so bila takrat še rdeča . . . oh, moj Bog! — Nič mi ni bilo! V vinu sem se skoro kopala.“

Jerici je žarel obrazek in srce ji je bilo hitreje. Pogledovala je vedno iznova tje na ono stran mize, kjer je sedel Janko. Pospišil se je glupo smejal, a Poljanki je bilo nerodno in vroče na oguljeni zofi.

Izpregovoril je Pospišil:

„Res, dva najpridnejša človeka sta se našla. Meni je večkrat pravil moj mojster, da bom srečen, zato ker sem bil njegov najboljši delavec. Po dvanajst kap sem mu napravil na dan. In najlepše mufe in navratnike sem jaz delal: iz angore, muflona, ameriškega zajca, bobra, kune, vidre, sobolja . . .“ Pospišil je znal vse krznarske snovi na pamet. „Imel sem dovolj dela in jela. Tudi brez denarja nisem bil. Še v hranilnico sem kaj nesel. Hm, sedaj pa se je vse nekam razgubilo. Tu nič, tam nič . . .“ Pri teh besedah mu je zastala sapa, zakaj žena ga je pogledala ostro in mu pod mizo tako trdo stopila na nogo, da se je ugriznil v ustnice in umolknil. Sedaj je vedel, da ne sme nocoj več govoriti.

Pod mizo pa je zadela gospa Pospišilova ob enem tudi ob nožico svoje male hčerke. Otrok je tenko zapiskal in blede obrazek se mu je skremžil v bolestne gube.

„Mimica!“

Pospišilovka je skočila pokoncu, stisnila otroka k sebi in začela ž njim plesati po sobi: „Aja, aja, Mimica naša je bolančkana, bolančkana-a!“ Dete je utihnilo in zopet odprlo svoje blede, vodene oči.

„Sitnica je bolna. Sama ne vem, kaj ji je. Že dolgo boleha. Poglejte, pritlikavka je že tri leta stara, pa je komaj shodila.“ In Pospišilovka je postavila dete na tla in se mu začela smejati, ko je omahovalo.

Mimica je zaostala v rasti. Bila je šibka in slabotna, da je komaj stala.

„Poglejte, tako je suha, da bi jo veter odnesel, pa se ne pritakne nobene jedi za nič. Gleda kot teliček in sedi, kamor jo posadim, cele ure. Same oči so jo. Izpregovoriti ne zna niti besedice, putika umazana, a plesati — to pa, to! Poglejte!“

Pospišilovka je zgrabila otroka trdo za rame in ga postavila na tla. Nato je vzela male orgljice iz žepa in začela piskati nanje. Dete se je ozrlo žalostno na očeta, ki je gledal v zadregi v stran, potem pa se je začelo počasi sukati. Mati je igrala poskočno polko in udarjala z nogo ob pod; le sedaj

pa sedaj jo je premagal smeh, ko se je dete komaj ulovilo, da ni padlo.

„Ne smeš je mučiti, Rezi“, je izpregovorila nato Jerica in vzela Mimico v naročaj. „Senička moja, saj si ti moja, kaj ne?“ poljubila jo je na blede ustnice tako čvrsto, kakor je le mogla. Dete se je stisnilo v gubo in skrilo obrazek na prsih Jeričinih. Pospišil je hvaležno pogledal svast.

Pospišilovka pa je rekla smeje se:

„Gledališka igravka bo, drugega ne bo iz nje . . . baletna plesavka, ha, ha!“

„Ne, ne, Rezi, tega pa jaz ne dovolim“, se je osmelil reči Pospišil in boječe pogledal svojo ženo.

„Norec, mar misliš, da zares pravim? Ne bodi neumen!“

„Ali imate samo tega otroka?“ je vprašala Poljanka.

„Samo! He, več jih ne maramo“, je odgovorila Pospišilovka z drznim smehom.

Stara Poljanka je skoro zardela, a rekla ni nič.

Po noči pa, ko sta bila z Jankom sama v sobi, ga je dvakrat vprašala, če bi bil rad tukaj na stanovanju. In ko ji je Janko obakrat pritrdil, naročevala mu je dolgo v noč, naj se ne zmeni za nič drugega kakor za knjige. Hodi naj večkrat k Martinovemu gospodu, ki ga imajo jako radi, in moli naj. Govoriti pa mu ni treba veliko niti z gospodinjo, niti s kom drugim v hiši.

Janko je materi obetal naročilo za naročilom, dokler ga ni slednjič premagal zaspancec. Ko se ni več oglasil, je utihnila tudi Poljanka, a zaspala ni dolgo. Premišljala je in hudo se ji je storilo, ko je pomislila, da pušča svojega otroka samega v tujini.

Tiha solza ji je pripolzela po licu, za prvo druga, tretja . . . solza za solzo.

(Dalje.)

Prstan.

O zlati prstan moj!
Naj tvoj sijaj
ljubezni bode pôrok mi,
zvestobe bode prôrok mi,
ti prstan moj!

O zlati prstan moj!
Če je vesel,
tedaj le ískri se svetló,
kot svetlo njega je okó,
ti prstan moj!

O zlati prstan moj!
Če v boli mrè,
če je pogléd njegov mračán,
pa sam postani mi temán,
ti prstan moj!

A. Zdénčan.

V slovo.

„Ne plakaj! Pusti me, da grem,
ostati tukaj dlje ne smem:
domov oditi miče me,
saj veš, da oče kliče me.“

Dal oče bo denar in dom,
da potlej nanj se ženil bom . . .
Če še dotlej mi zvesta boš,
pa moja ti nevesta boš.“

Tako v slovó govoril je,
odšel, drugače storil je:
v domači vasi je vesel
bogato vdovo v zakon vzal.

A. Zdénčan.

V Lourdes.

(Piše V. Steska.)

(Dalje.)

IV. Od Einsiedelna do Lyona.

Ob poldevetih se je odpeljal vlak v Wädenswyl. Poslovili smo se od prijaznega Einsiedelna in od postrežnih ljudij in odšli. Kmalu smo bili zopet ob bregu Curiškega jezera, zrlili smo zeleno trto, mične pristave, urne parnike in veselo se gugajoče čolnice. Dospeli smo v Curih. Lepo moderno mesto je pač, a za nas je bilo brez znamenitostij. Cerkve so protestantovske; katoličani imajo neki le dve kapelici. Znano pa je mesto radi socialnih shodov. S prvim vlakom smo odinili proti Baselu. Dež je pojenjal, oblaki so se polagoma razpršili, upati je bilo lepega vremena. Urno je drdral vlak ob Limnatskem bregu, nedaleč od pradomovja naše vladarske rodovine — Habsburškega gradu. Dospeli smo v ravnino in se privili reki Reni. Ni napačna ta dolinica! Na drugem bregu smo uzrlili prijazni Säkingen in se kmalu ustavili v Baselu. V kratkem času smo si mogli ogledati mesto, ki je znano iz zgodovine, zlasti po cerkvenem zboru l. 1431. Sedež tega zbora je bil v „münst.rju“, v stolnici. To vam je lepa zgradba iz rdečega kamena. Portal in posameznosti so še romanske, drugo je gotško. Ta imenitna stolnica je sedaj v protestantovskih rokah. V tem mestu je tudi imeniten muzej radi mnogih Holbeinovih slik (1497—1543). Ob stopnicah visé načrti P. Corneliusa (1786—1867). Dolgo se ni bilo muditi. V naglici smo menjali v menjalnici nekaj denarja, in hajdi na Francosko čez Dellemont in Delle. Ob devetih zvečer se ustavi vlak v Besançonu. Omnibus nas odpelje v hotel Nord. Bili smo torej prvo noč na Francoskem. Nihče več ne govori drugega jezika kakor francoski. Tu torej se je bilo oborožiti z vsemi slovničnimi in slovarskimi ostanki francoskimi.

Natakar je bil razumen človek, ž njim smo kaj lahko govorili in niti čutili nismo, da smo v tujini. Želeli smo, da bi se nam povsod tako godilo. No, hudega nismo okusili nikjer nič.

Zjutraj se napotim v katedralo sv. Ivana, v lepo romansko cerkev, le nekoliko gotško popravljeno. Sv. Rešnje Telo je shranjeno v srednji kapeli na evangelijski strani. Ko sem prišel, bila je šele prva sv. maša, ki se na Francoskem ne prične skoro nikdar pred šesto uro. Bilo je precej ljudij v cerkvi. Pri nas zavzemajo prostor sredi cerkve klopi: na Francoskem kakor na Laškem nimajo redoma po cerkvah klopij, marveč samó stole. Če prideš v cerkev, vzameš stol in greš ž njim, kamor hočeš. Na njem sediš; o priliki ga obrneš in nanj ali pred njim poklekneš, naslanjajoč se z rokami. Za poklekanje imajo posebno vrsto stolov, katerih sedež je prav nizek, torej klečanju kaj primeren. Ljudje so se pri sv. maši lepo vèdli. Le po zauživanju, včasih tudi po povzdigovanju, nas nevajene moti ropot, ki nastane, ko obračajo stole. Na Francoskem zvoni strežnik tudi pred Očenašem, ko mašnik s sveto hostijo dela znamenje križa nad kelihom.

Ko sem prišel v cerkev, sem pokleknil na stol. Kmalu pride mimo neka gospa in mi vljudno ponudi nižji stolček, češ da je primernejši. Veselilo me je, da so Francozi tudi do tujca prijazni. Francozi v cerkvah pravilno poklekajo in pokonci hodijo, da jih je lepo videti. Noša se od naše nič ne razlikuje. V cerkvi je bilo več redovnic raznih družb, ki so prihajale in odhajale z neko prirojeno ličnostjo v kretanju.

Besançon je imenitna francoska trdnjava. Znamenitostij posebnih nisem opazil razven nekaterih ostankov iz rimske dobe, ki so neme priče, kako daleč so prodrli Rimljani.

Ti ostanki so prav blizu cerkve. Najbolj čudno se mi je pa zdelo v tem mestu, da kipé dimniki visoko nad streho. Brez dvoma mora biti to praktičnega pomena, da odnaša veter dim preko streh in se ne ustavlja in vali po ulicah. Kaj bi bilo, sem si mislil, ko bi prišel nad mesto tak potres kakor leta 1895. nad Ljubljano? Vsi dimniki bi se zvrnili, in gorjé onemu, kdor bi tedaj begal po ulicah! In kako bi hreščale uboge strehe!

Zopet smo sedeli v vlaku. Šest nas je bilo, štirje tovariši in postaren gospod s svojo hčerko, staro kakih sedemnajst let. Govorila sta francoski. Kar smo si imeli tovariši dopovedati, smo se pomenili slovenski. Opazili smo takoj, da se tujec zanima, kak jezik govorimo. Ko smo se takisto vozili proti jugu, proti Lyonu, vzamem potno knjigo in berem popis Lyona, prve naše postaje. Knjiga je bila spisana v nemškem jeziku, sestavil jo je dr. Gsell Fels. Ko naš sosed začuje nemške besede, takoj vpraša nemški: „Dovolite gospodje, kak jezik ste prej govorili?“ — „Slovenski.“ — „A tako! V začetku sem mislil, da čujem poljske glasove, pozneje sem se prepričal, da ne; vendar nisem mogel dognati, kakov jezik bi bil.“

Razgovarjali smo se potem o Avstriji, saj mu Slovenci itak niso bili znani. Pa ne samo njemu smo Slovenci tuj rod, ampak skoro vsem tujcem. Kolikokrat sem na tej poti ponovil lepe, bridke, a resnične besede:

Majhna ti si, domovina,
nepoznano je ime ti;
čul imena nisem tebi
oj, nikjer, nikjer na sveti!

Te besede so mi prihajale v tujini še bolj iz srca, hkrati pa sem ž njimi budil spomine mladih let svojemu sopotniku — pesniku, ki jih je zložil v tujini. Oj, tedaj se mi je zdela otožna ironija pesem, katero smo tolikrat peli dijaki: Slovan povsod brate 'ma.

Gospodu se je poznalo, da mu avstrijske razmere ne delajo posebnih skrbi, da njim vkljub lahko mirno spi. Nekolike so mu bile razmere vendar znane iz novin.

„Bral sem, da se v Avstriji posamezni narodi vedno vojskujejo in prepirate med

seboj. Kakó to?“ Pojasnili smo mu to vprašanje.

„Ali ste na avstrijski ali madjarski strani?“

Odgovorili smo, da smo Slovenci odločni in zvesti Avstrijci. To mu je ugajalo. „Kaj pa vaše gimnazije: ali prvakujejo v njih jeziki ali realni predmeti?“ Povedali smo, da so glavni predmeti sicer jeziki, da pa tudi realnih predmetov ne zanemarjamo. Opozorili smo ga tudi na izborne knjige, ki so zadnji čas izšle. „Res je, vi Avstrijci ste Nemce v zadnjem času prekosili v realnih strokah.“ Razgovor je prišel na jezike, zlasti na izgovor latinščine in grščine. Gledé na latinščino mu je ugajalo, da izgovarjamo posamezne glasove absolutno, to je brez ozira na posamezne narodnosti; ne izgovarjamo ne kakor Italijani, ne kakor Francozi. Tožil je, da je Francoza težko umeti govorečega latinski, ker izgovarja vse francoski. O tem smo se kmalu prepričali osebno.

Iz njegovega govora in njegovih nazorov smo posneli, da imamo pred sabo rojenega Nemca, ki pa služi na Francoskem, najbrže kot profesor. S hčerjo je govoril le francoski, ker se je le-ta samó francoski učila po šolah, in morda je njena mati Francozinja.

V tem razgovoru smo svoje premišljevanje nadaljevali. Dotaknili smo se tudi grščine. Ko smo omenili, da Slovenci tudi grško beremo drugače kakor Nemci, ki izgovarjajo „ev“ za „aj“, mesto Evropa — „Ajropa“, je odgovoril z lahnim nasmehom: „Kdo pa ve, kaj je pravo!“

Prišli smo do večje postaje. Naš znanec šepne nekaj hčeri na uho in odide iz kupéja. Vlak odide kmalu naprej, gospoda ni bilo nazaj. Hčerka se prestraši in skoči k nasprotnemu oknu; pogleda na levo, na desno, očeta ni bilo nikjer. Vročé ji je prihajalo, češ kaj bo, če je zamudil vlak. Strahú jo je rešil oče, ki je vstopil iz sosednjega oddelka. Kmalu smo se ustavili v Lyonu. Profesor in hči sta izstopila in našla čakajoče svoje znance. Mi pa smo odšli k vozniku, ki naj bi nas popeljal v Hôtel de Rôme v bližini Place Bellecour. Bilo je četrto na tri popoldne.

V. Lyon.

Ko smo se oddahnili, smo šli gledat veličastno mesto. Veličastno, brez pretiranja, saj šteje malone pol milijona ljudij, in je po številu prebivavcev, po obsegu in pomenu drugo mesto v Franciji.

Komu ni znano to obrtno mesto? V svilopreji presega Lyon vso Evropo. Priseljeni Italijani so zasnovali sviloprejo v tem mestu nekako v 15. veku. Tu je ta stroka vedno napredovala. Bistroumni možje so vedno izumili kaj novega. Jacquard je napravil l. 1802. posebne statve in ž njimi povzročil velikanski napredek. Dandanašnji štejejo blizu sto tisoč takih statev; tri sto tvornic daje zaslužka delavcem, ne le v tvornicah samih, ampak tudi doma. Za 380 milijonov frankov svile spredejo vsako leto v tem mestu. Koliko staneš, ničemurnost!

Lyon je tudi trdnjava prve vrste, seveda ne v starem pomenu, da bi bilo mesto okoljeno s trdnim, mogočnim ozidjem, kakor recimo Avignon, pač pa je utrjen ves grič, kjer stoji tudi slavna božjepotna cerkev, in vsa mestna okolica v okrožju 70 km.

Kdor hoče imeti natančen pojem o lyon-skem mestu, naj gre na omenjeni grič, kjer stoji cerkev Notre-Dame de Fourvières (de foro vetere). Pot je zložna in vodi od bregov Saône mimo utrdb in „Hospice de l'Antiquaille“ do obeh cerkvá. Za veliko cerkvijo je lep razgled na spodaj razprostirajoče se mesto. Dolgočasno je mesto brez vode, živahno in prikupno pa je, če ima reko, ki je deli ali vsaj obteka. Lyon ima kar dve reki, obe krasni. Saôna se izliva v Rodan (Rhône) in napravlja ž njim nekak polotok ali jezik, ki je 5 km dolg in 600 do 900 m širok. Ves ta oddelek je zazidan in tvarja najlepši del mesta. Onstran Rodana proti vzhodu je oddelek Les Brotteaux, ves na novo sezidan s pravilnimi ravnimi cestami in lepimi palačami. Delavski oddelek se razteza proti jugu z imenom La Guillotiere. Rodan je v Lyonu širok okrog 200 m in nekoliko manj Saôna. Spodnje kraje včasih poplavi.

Obnebje je zdravju ugodno, moti je le megla. Zaradi lepe lege na dveh plovnih rekah, na središču med morjem in kopno zemljo — je tu jako živahen promet.

Kdor gleda to ugodno lego, se nič ne čudi, da so se tu naselili že stari narodi. Rimljani so važnost kmalu spoznali in ustanovili svoje mesto in cesarsko palačo na mestu samostana de l'Antiquaille, kjer se je cesar Avgust dvakrat mudil s svojim dvorom. Tudi pozneje je mesto Lugdunum cvelo, zlasti v krščanski dobi. Kdo ne ve, da so se tu naselili že v 2. veku kristijani iz male Azije? Komu je neznan sv. Irenej, učenec sv. Polikarpa, ki je škofoval od l. 177. do 202? Mesto je prišlo l. 532. pod frankovsko oblast. Nekoliko časa samostojno je prišlo potem pod nemško, naposled pod francosko oblast. Ob francoskem prevratu se je Lyon nagibal nekoliko časa na stran upornikov, a l. 1793. se je uprl z Marseillom, Bordeauxom in drugimi mesti krvoločnim Jakobincem. Pa slabo so naleteli. Barrèr je razvnel s svojim govorom konvent takó, da je sklenil mesto ugonobiti. „Ime lyonsko se mora uničiti; imenujmo mesto: Ville affranchie, in na razvalinah zapišimo: „Lyon fit la guerre à la liberté, Lyon n'est plus!“ (Lyon se je boril proti svobodi, Lyona ni več.) Kellerman je dobil nalog, naj mesto zajame. Po dolgem, napornem upiranju se je udalo. Pričelo se je klanje. Kri dobrih meščanov je v potokih tekla. Pomorili so jih šest tisoč z giljotino ali pa s topovi. Po raznih izpremembah so celó Avstrijci zasedli mesto 26. sušca leta 1814. seveda le mimogredé. Uporov, medsebojnih prask, zlasti med ubožnimi delavci ni nikdar nedostajalo.

V Lyonu so lepi trgi in široke ulice. Poglej z griča dol in videl boš ulice ravne kakor črta, ki gredó na vse strani kakor žarki. Čez vode se vpenjajo mnogoštevilni mostovi; po gladini pa plavajo mali parniki, ki dajejo priliko, da se z malim drobižem lahko voziš skozi vse mesto.

Da si tolikega mesta ni mogoče ogledati v kratkem času, razume vsakdo. Morali smo se zadovoljiti z nekaterimi važnejšimi pred-

meti. Najprej smo obiskali katedralo svetega Ivana (St. Jean), ki je velika, na pol romanska, na pol gotška cerkev. Notranjščina je pretemna in nekoliko zanemarjena, dasi je oprava prav čedna in snažna. Romansko pročelje iz 11. veka je vrlo zanimivo. Stolpa sta ostala nedovršena. V cerkvi je videti več lepih barvnih oken. Na evangelijski strani v prečni ladiji se nahaja astronomska ura, ki jo je izdelal l. 1598. Nikolaj Lippius. Na desni in levi velikega oltarja se dviga po jeden križ v spomin, da sta se tu zjedinihi zahodna in vzhodna cerkev l. 1274. Ko bi bila ta jedinost ostala trajna, ne bi bila zgodovina balkanskih narodov takó tožna in njihova zemlja napojena s krvjo.

Na trgu pred cerkvijo stoji lep vodnjak iz belega marmorja in z bronasto skupino, predstavljajočo Jezusov krst. Ne daleč od tod je sodiška palača, katere pročelje ob saônskem bregu krasi 24 visokih korintskih stebrov. Ob tej palači vodi most čez reko na medvodje. Lepe visoke hiše, krasne izložbe pričajo o bogastvu.

In kako čedno izprehajališče sredi mesta je Place Bellecour! Tako je kakor ljubljanska zvezda, samo večje. Vsa drevesna debela so ovita, kar je nekam čudno videti. V tem novem oddelku znamenitostij ni bilo pričakovati, lepih hiš smo se pa bili že nagledali. Torej smo se obrnili čez Saôno nazaj in jo zavili na grič Fourvières. Ime nas spominja starega trga (forum). Tu vidiš dve cerkvi. Prva je majhna starodavna cerkev in sloveča božja pot, temna, kakor vse romanske cerkve, pa vendar svetla, ker tu vedno gori neštivilno darovanih, zaobljubljenih sveč. Po stenah visi vse polno podob, katere so darovali oni verniki, ki so si tu izprosili kako posebno milost.

Poleg te cerkvice se vzdiguje velikanska nova cerkev, vidna po vsem mestu, s štirimi stolpi. Ta cerkev, sezidana v posebnem renesanškem slogu, ki ga imenujejo novi bizantinski slog, še ni do cela dovršena. L. 1870. so se bližali Nemci Lyonu. Pobožni prebivavci so se zatekli k Materi Božji na griču in se zaobljubili, da bodo zidali njej

na čast krasno cerkev, če jim sovražnik prizanese. Res se jim ni zgodilo nič hudega. Dve leti potem so pričeli zidati to cerkev. Čez 50 milijonov frankov (20 milijonov goldinarjev) je že stala in še ni popolnoma dogotovljena. Posvetili so jo l. 1896. Cerkev ima mogočno kripto. Čarobna je njena notranjščina. Kipi in zaglavki na stebrih so snežnobeli; portal in vhod iz kripte v ladijo sta iz rdečega porfirja, kropilna kamena sta iz rumenkastega, kot vosek se blestečega alabastra. Stebri so iz sinjega savojskega marmorja in ob portalu podstavi iz granita. Vse je lepo in čudovito, moliti pa nisem mogel, ker mi je bil duh zbeگان v tej mogočni raznoterosti.

Blizu cerkve je stolp po Eiffelovem ponarejen, odkoder je lep razgled po mestu.

Na poti v mestu navzdol smo si še ogleдали cerkvi sv. Ireneja in sv. Martina. Prva cerkev je posvečena imenitnemu mučencu in škofu, ki je 24 let vodil katoliško cerkev v Lyonu. Ta cerkev ima še staro kripto iz petega veka, in zunaj cerkve še drugo iz desetega veka. Krog cerkve je prazen prostor; na jedni strani, ob prezbiteriju, je Kalvarija. S tega prostora je lep razgled.

Cerkve sv. Martina štejejo za najstarejšo lyonsko cerkev.

Drugo jutro smo maševali v stolni cerkvi sv. Ivana. Zanimal nas je lep red, ki vlada v zakristiji. Kakor sploh po Francoskem tudi tukaj pripravi cerkvenik mašno opravo, potem se mašnik sam odene. Strežnik čaka ob vratih oblečen v črn talarček in bel superpelicej. Ko se mu približaš, gre pred teboj, prinese knjigo, prižge sveči in gre molit nastopne molitve. Prav vspodbudno se ti strežniki vedó. Ko ponudi vrček, ga ob robu poljubi. Maševali smo precej, ko smo prišli na vrsto, torej zgodaj. Zato mi je pred mašo prinesel strežnik še malo hostijo, češ naj ga obhajam med mašo. Ti strežniki so nam prav ugajali. Nekdo nam je povedal, da so iz malega semenišča dijaki, ki se vrsté pri sv. mašah. Umestno se nam je zdelo tudi, da imajo v zakristiji pušico za odškodnino in sicer kar določen znesek 50 centimov.

Lyonci imajo tudi svoje katoliško vseučilišče, česar mi v vsej Avstriji nimamo.

VI. V Provenci.

Posloviti se je bilo treba od lepega mesta in pohiteti proti jugu. Prenočiti smo že hoteli ob Sredozemskem morju v Ceteu. Kolika daljava! Koliko slovitih mest smo morali pustiti za sabo, — obiskati jih nismo utegnili!

Začela se je pokrajina, ki je vsakemu gimnazijcu dobro znana iz Caesarjevih spisov. Še bolj zanimivi so ti kraji v cerkveni zgodovini.

Najprej smo srečali mesto Vienne, ki je bilo nekdanje glavno mesto Allobrogov in pozneje Galije Vienenske. Tu je bil tudi petnajsti vesoljni cerkveni zbor. V mestu so še ohranjene rimske zidine in v muzeju hranijo mnogo starin. Cerkevni zgodovinar Evzebij pripoveduje, da se je tu usmrtil Poncij Pilat, ki so ga iz Judeje pregnali v Vienno. Čez 100 km daleč od Lyona smo dospeli do Valencije (Valence), tudi še iz rimske dobe znanega mesta. Tu je umrl papež-trpin Pij VI. l. 1799. Zopet 100 km dalje, in prikaže se mesto Orange, stari Arausio, ki ima zlasti dve rimski znamenitosti: slavolok iz II. veka in jako dobro ohranjeno gledališče. Nekoliko popravljeno gledališče vporablja še sedaj za predstave. V tem mestu so bile imenitne sinode, zlasti je znana druga zoper Semipelagijane l. 529.

Tu se pričinja prav južno nebo in oni veter, ki je znan z imenom „mistral“. Za te kraje je zelo suh in nadležen. Iz daljave kipi ondi najvišja gora Mont Ventoux (1912 m), s katere je daleč segajoč razgled. Pokrajina se ravni. V Provenci smo.

Meje te pokrajine niso bile vselej jednake, ampak so se izpreminjale v teku časa radi političnih razmer. Ime svoje ima od latinske besede „provincia“, od nekdanje rimske pokrajine. Dežela je rodovitna, ravnine ozelené zgodaj pomladi. Tu raste žito in trtje; ondi se vrsté murve za sviloprejo, kostanji, oljke, mandoli, fige, citrone in oranže. Po leti pa tu ni prijetno in tudi ne lepó. Vsaj mi o

tej krasoti nismo mnogo videli. Ob železnici je bilo, kamor oko seže, samo trtje, lepo zeleno brez kolcev, nizko ob tleh rastoče. Vse drugo je bilo obžgano, opaljeno od vročih solčnih žarkov, pustó; le sem in tje je videti kaka gola, rdečkasta skala.

Pekoče solnce, hudi vetrovi in radi teh brezdežno poletje, soparno in prašno ozračje, nam ne prija. Lepo pa je tu pomladi in jeseni. Ni se torej čuditi, če je v tej deželi, prirodno bogati in milega podnebja, pričelo cvesti zgodaj pesništvo.

Komu niso znani iz slovstvene zgodovine provençalski trubadurji? Na Španskem so se vojskovali neprenehoma domačini z Mavri. Kakor so ti boji vplivali na špansko slovstvo, prav tako tudi na sosede v Provenci. Ti so se naučili od arabskih pesnikov zlagati pesmi, seveda po svojih lastnostih. Prepevali so večinoma lirske pesmi, ljubezenske sanje, vesele in žalostne jutranjice in večernice, balade, sonete, hvalnice in zbadljive kitice. Ljudje so jih imenovali pesnike ali izumnike — trubadúrje (trovare = najti, izumiti). Taki pevci so bili večinoma ubožnejši vitezi, pa tudi včasih bogatini. Hodili so od gradú do gradú ter razveseljevali bogate grajščake. Njih slava se je širila in vzbudila nemške Minnesängerje. Tako je bilo tu od najstarejšega do trinajstega veka, ko je še vladalo južno provençalsko narečje, ki se govori po vsem južnem Francoskem in deloma tudi po severnem Španskem. Ko pa je severna francoščina nadvladala, se je slovstvo izključno te poprijelo. Nastali so tu žalostni verski prepiri z Albižani, proti katerim se je največ trudil sv. Dominik. Življenje se je polagoma do cela izpremenilo. Vitezi so zapustili svoje utrjene gradove, sedaj zró razpale podrtine žalostno v doline, kjer procvita novo življenje.

V enem mestu smo se vendar-le hoteli ustaviti: v slavnoznanem Avignonu, ki je prizadel katoliški cerkvi toliko bridkostij in škode.

Od postaje prideš kmalu do utrjenega mesta. Avignon, ki šteje ok. 40.000 ljudij, obkoljuje lepo s stolpi okrašeno ozidje.

Glavna cesta od postaje do sredine mesta, do gradú, je široka in snažna. Druge ulice so ozke, kar je umevno, če pomislimo, da smo v trdnjavi. Ob straneh te široke ceste so lepe hiše, največ gostilne in trgovske izložbe. Pred gostilnami po južni navadi sedé zunaj v senci gostje pri mizah in pijejo svoj absint.

Mnogo časa nismo imeli na razpolago, zato smo hiteli naprej proti papeškemu gradu. Na 60 m visokem skalnem griču stoji grad, kjer so stolovali papeži ok. 70 let. Res, to je grad ali trdnjava, prijetno stanovanje pa ni. Temno, mogočno, s stolpi zavarovano poslopje z malo okni ne napravlja ugodnega vtiska. Pred glavnim vhodom je več vojakov na straži; kaj to pomenja? Vojašnica je za pehoto. To poslopje so papeži sezidali od l. 1336 do 1364.

Pa kako so prišli papeži semkaj? Vsled političnih spletk francoskega kralja Filipa IV. S svojim vplivom je dosegel, da je bil izvoljen za papeža bordoški nadškof Bertrand. Ta se je dal kot papež Klemen V. prepovoriti, da se je stalno naselil v Avignonu, zapustivši starodavni Rim. Od l. 1309 do 1376. so papeži vladali tu. To dobo radi približnih sedemdeset let radi primerjamo z babilonsko sužnostjo judovskega ljudstva in imenujemo papeško babilonsko sužnost. Vesoljni cerkvi to ni ugajalo. Dobro misleči kristijani so papežem svetovali, naj se vrnejo. Petrarca sam je bival tu več let, pa se ni mogel navdušiti za Avignon. Dvakrat je v spevih prosil papeža, naj se vrne.

Papež Klemen VI. je kupil l. 1348. za 80.000 zlatov vso grofijo avignonsko, in Inocent VI. (1352 — 1362) je dal mesto utrditi: zidovje je 2 m široko. Vsakih dobrih sto metrov je na zidu stolp. Ves zid meri 4800 m daljave.

Neprenehoma so Rimci prosili papeža, naj se vrne v Rim. Urban V. se je res napolil; ko je pa zagledal zapuščeno in razdejano mesto, se je vrnil v Avignon. Šele Gregor XI. se je v začetku l. 1377. nastanil v Rimu. Njegovi nasledniki so tu ostali. Francozi so pa kljub temu volili v Avignonu naslednika. Nastal je zaradi tega v cerkvi po-

guben razpor, ki se je končal šele l. 1417. — Hudo je tu divjal francoski prevrat. Meščane so morili, cerkve in samostane razdirali. L. 1797. je papež v Tolentinskem miru odstopil Avignon Francozom.

Poleg gradú je stolnica N. Lj. Gospe. Portal je morda rimski slavolok. Cerkev je romanska in silno temna. Freske Simona Martinija (1337) so obledele, le ob vhodu se še vidijo. V apsiidi so podobe sedmerih papežev, ki so vladali v Avignonu. Tu se nahaja grob papeža Janeza XXII. in Benedikta XII. Na levi velikega oltarja je marmornat stol, kjer so sedeli papeži pri slovesnih mašah. Lavra, katere slavo je popeval Petrarca, je v tem mestu umrla l. 1348. ob črni kugi. Pokopali so jo v frančiškanski cerkvi. Ko so podrli to cerkev, so prenesli grobni kamen v stolnico. Otožno je v tej mračni cerkvi, kamorkoli pogledaš. Čudno, da so tu mogli papeži vstrajati toliko časa.

Zunaj na vrtu je lep razgled po okolici. Globoko pod teboj teče Rodan. Čezenj se vspenja sedaj nov krasen most. Nekoliko dalje opaziš ostanke zidanega mostú s kapelico sv. Benezeta, ki je dal povod, da so zidali most tisti čas (1177 — 1188), ko se nihče ni drznil kaj takega misliti. Spomin tega svetnika praznujejo vsako leto 14. mal. travna z veliko slovesnostjo.

Prijeten vonj se širi na vrtu na okrog. Silna vročina stiska sokove iz raznih dreves, zlasti iz borovcev, cipres in oleandrov, ki tu pod milim nebom krasno rasto in bujno cvetó. Poleg teh je še mnogo oljk, tuj, platan, jagnedov in vinskih trt. Tu bi še bilo prijetno, ko bi ne bilo tako neznosno vroče. Le sem in tje popiše mala sapica, da si oddahneš.

Sploh podnebje avignonsko ni kaj ugodno. Vreme se silno izpreminja. Pozimi je včasih hud mraz, poleti huda vročina. Brez vetrov ni skoro nikdar, in dobro, da so, zakaj ti odnašajo strupene pline, ki puhté iz močvirnih tal. Tu velja pregovor: *Avenio ventosa, sine vento venenosa, cum vento fastidiosa.* (Avignon je [po navadi] vetern, brez vetra strupen, ob vetru nadležen.)

V otožne misli zatopljeni smo šli s tega zgodovinskega kraja. Po mestu smo si hoteli ogledati cerkve. Bile so zaprte, ali pa ne služijo več v bogoslužne namene — ponižane v skladišča. Razven tega vidiš še več stvari, kažočių, da je dospela profanacija

cerkvá do vrhunca. Potopisci trdijo, da so prebivavci pobožni katoličani. Mogoče, a oni, ki vodijo mesto, premalo skrbé za svoje nekđaj brez dvoma prav čedne cerkve. V novejšem času se v mestu razvija svilna obrt.

(Dalje.)

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

Eisenaški shod je opozoril avstrijsko vlado na komuniško gibanje med delavci. Pričel se je policijski boj proti njemu, in do mala vsa socijališka organizacija se je na videz kmalu udušila; za nekaj let — ob cvetu liberalnega gospodstva v naši državi, — se je pa iznova pokazala v nekoliko drugačni obliki, toda s svojo staro smerjo. —

Dunajska kontrolna komisija je ostala na papirju, kakor sploh večinoma vse, kar se je sklenilo pri shodu. „Das demokratische Wochenblatt“, ki je pa od 1. vinotoka dalje izhajal dvakrat na teden, je dobil nekaj več naročnikov in se je tem lože prepiral s Schweitzerjevo stranko. Od eisenaškega (1869) do gotskega shoda (1875) sta se stranki v javnosti imenovali Eisenachovci in Lassalleovci.

Lassalleovci so dober mesec po porazu v Eisenachu splavali iz nova na površje. Povod jim je dalo zborovanje internacionale v Baselu (5.—12. kimovca). Tam se je namreč sklenilo (s 54 glasovi med 78), da ima družba pravico izpremeniti zemljišče v skupno last, in da je za družbo taka izpremema potrebna.

Po nemškem jih je mnogo vzburl ta sklep. Lieb knecht, ki je vedno pomežikaval z radikalnejšimi liberalci, ni maral javno priznavati baselskih sklepov. Listi njegove stranke se niso izjavili v tem oziru na nobeno stran. Tako je hotel. Schweitzer je pa postopal drugače. Brž je s celo svojo stranko

javno sprejel vse, kar se je sklenilo v Baselu in z vso silo se je vrgel proti Lieb knecht-Bebelovi „socijalno-demokraški delavski stranki“. Ponosno je poudarjal, da je splošno nemško delavsko društvo najboljšje organizovana, pa tudi načelno najrazbortejša delavska stranka.

Toda Schweitzer se ni dolgo ponašal. Začetkom l. 1870. je razpadlo njegovo društvo v tri razne stranke. Odcepili so se namreč od njega pristaši grofice Hatzfeldove, ki je hotela pri Lassalleovcih imeti vedno prvo besedo in se je v vse vtikala. Ker se je Schweitzer ž njo sprl, je začela organizovati delavce na svoje. Nekaj jih je dobila. V Halli so imeli svoj prvi veliki shod, ki je bil pomenljiv samo zaradi zabavljanja proti drugim delavskim strankam. — Vrh tega so se pa tudi bavarski pristaši ločili od nemškega delavskega društva.

V Augsburgu so bili namreč začeli izdajati svoj list „Der Proletarier“, ki se je precej krepko razširjal. To ni bilo Schweitzerju všeč, ki je hotel imeti za vse samo svoj list „Der Socialdemokrat“. Ker je napadel augsburške sodruge in zahteval od njih, naj ustavijo list, so mu obrnili hrbet in se organizovali sami zase. Tako so srečno nemški socijališki delavci razpadli na štiri stranke: Eisenachovce in tri panoge Lassalleovcev.

Vmes je prišla nemško-francoska vojska. Za nekaj časa je obmolnilo vse drugo. Socijalni demokratje so se jedini protivili ti

vojski. Nemška zmaga je vzbudila v javnosti veliko navdušenje za domovino. Socijalno-demokraški delavci so vsled tega dobili tem več in tem hujših nasprotnikov. Imenovali

so jih splošno izdajavce nemške domovine. Ob volitvah dné 3. sušca 1. 1871. so spravili samo dva svoja kandidata v zbor: Bebel in Schrapa. Schweitzer sam je pro-

Sv. Trojica. (Relief I. Zajca za župno cerkev v Krškem.)

padel. Že preje ga je grizla nesloga; ob tem porazu pa se mu je pristudilo javno delovanje. Odstopil je kot predsednik delavskega društva.

Bismarck je pričel takoj silen boj proti socijalni demokraciji. Izmed voditeljev so kmalu skoro vsi prišli v ječo. Pravde proti njim so bile na dnevnem redu. A to sred-

stvo se ni izkazalo, tem manj, ker so gospodarske razmere silile delavce k tesnejši organizaciji. Po vojski je prišlo sila denarja na Nemško. Pričelo se je živahno industrijsko gibanje. Kar iz tal so rastla razna velika podjetja, katerih se je seveda držalo mnogo dobičkarije in sleparije. Zakonov za delavsko varstvo ni poznala nemška država tako rekoč nič; življenje se je vsled novih gospodarskih podjetij zelo podražilo; delodajavci so uporabljali tudi domovinsko ljubezen in zvestobo vladarju, da so tem lože pritiskali delavce, ki jih je štela javnost med izdajavce. Stavk je bilo l. 1871. in 1872. vse polno; večinoma so se končale z delavskim porazom. Tako se je razburjenost med delavci splošno množila in socijalno - demokratsko mišljenje je rastlo.

O tem času je pričel Bismarck svoj boj tudi proti katoliški cerkvi. Hotel je uničiti katoliško političko stranko. Škofe in duhovnike so zapirali in izganjali. Že preje so se katoliški duhovniki potezali za delavske pravice; tudi ob času, ko so sami trpeli hudo preganjanje, niso odnehali od tega. Zato pa v katoliških pokrajinah socijalno-demokratska stranka ni mogla napredovati. Delavci so se tembolj oklenili cerkve in se junaško ustavljali vabilom materijalističnega komunizma. „Katoliška cerkev je v katoliških pokrajinah preprečila delavsko gibanje. Ob Renu in v Šleziji je po l. 1870. socijalno-demokratska stranka odločno počasneje napredovala; na Bavarskem se je preselilo njeno središče od katoliških mest Augsburga in Monakovega v protestantovski Nürnberg-Fürth. Socijalno-politiški program, ki ga je izdelal kanonik Moufang ¹⁾ v Mogunciji, je bil od daleč skoro tak kakor Lassalleov“. Tako piše socijalni demokrat Mehring ²⁾.

Dandanes velja še ravno to. Po katoliških pokrajinah ne more socijalna demokracija na vrh. Njeni kandidatje zmagujejo ob volitvah samo med protestanti.

¹⁾ Moufang je bil učenec in najzvestejši pomočnik škofa Kettelerja.

²⁾ „Geschichte der deutschen Socialdemokratie“, 2. Th. Stuttgart 1898. Str. 327.

L. 1873. se je razdrobila internacionala. Svoj sedež je prenesla iz Evrope v Ameriko, kjer je kmalu pozabljena zaspala. Na nemške socijalske delavce ni imel ta dogodek posebnega vpliva. Vedno jasneje je prodirala med njimi misel, da je treba najpreje v posamnih državah močnih socijalskih strank, predno se more na temelju mednarodnosti pričeti kako uspešno delovanje.

Boj nemške policije proti socijalnim demokratom je utrdil vse socijalno-demokratske stranke v tem mišljenju. Podale so si roke. Dne 14. in 15. svečana l. 1875. so se sešli zastopniki Lassalleovcev in Eisenachovcev v Goti in se zjedini v skupnem programu. V tem programu nahajamo prvič točko: „Religija se proglašča za zasebno stvar.“ V prvotnem načrtu je stala na mestu tega stavka zahteva „svobode vesti“, a med razpravo so to zavrgli in sprejeli omenjeni stavek, ki je sedaj v socijalno-demokratskih programih vseh držav.

Prva točka gotskega programa se glasi: „Delo je vir vsemu bogastvu in vsi omiki, in ker je koristno delo mogoče le v družbi in po družbi, zato spada dohodek iz dela neprikrajšan, po jednaki pravici vsem udom v družbi.“

Marxu to ni bilo všeč. Pisal je dolgo in ostro pismo in je imenoval postopanje gotskega shoda „kramarijo z načeli“. Hotel je imeti socijalno-demokratsko stranko popolnoma pod seboj in zato je rajši videl, da bi razkol še dalje trajal, samo da bi mu neljubi Lassalleovci ne zanesli kakega nasprotja proti njemu v socijalsko gibanje. Marxovo pismo ni zavrlo sloge. Po gotskem shodu je na Nemškem nastopila jedina socijalno-demokratska stranka.

X. Nemški socijalni demokratje (1875—1891).

(Zakon proti socijalistom. Anarhizem. Erfurški shod.)

Zedinjena socijalno-demokratska stranka je naglo napredovala. Dne 19.—23. velikega srpana l. 1876. je zborovala v Goti. Prišlo je 98 zaupnikov, ki so zastopali 38.254 delavcev. Denarja se je bilo od 8. rožnika 1875

do 10. vel. srpana 1876 v strankarsko blagajno nabralo 58.763 *m* (mark). Stranka je imela 145 izurjenih govornikov, med njimi 22 stalno nastavljenih agitatorjev in 46 plačanih uradnikov, večinoma pri svojih političkih listih, ki jih je štela 23. Izdajala je vrh tega v ogromnem številu razne poljudne knjižice in koledar „Der arme Konrad“.

Pri tem shodu so se tudi določile plače: predsednikoma stranke vsakemu po 45, zapisnikarjema po 150, blagajniku po 135 in urednikoma glavnega lista po 195 *m* na mesec. Socijalskim poslancem (ker v nemškem državnem zboru ni dijet) se je določilo po 9 *m* na dan, če nimajo kot strankarski uradniki vsaj 100 *m* na mesec. V tem slučaju naj dobivajo po 6, če so pa v Berolinu doma, pa le 3 *m* na dan. Stalni agitatorji so imeli dobivati po 135 *m* na mesec; izven svojega okrožja oženjeni še 3 *m*, samci pa po 1.50 *m* doklade na dan. Drugim agitatorjem se je plačalo dnine po 7.50 *m* oženjenim, 6 *m* samcem. Toliko je dajalo strankarsko vodstvo. Vrh tega so pa seveda „sodrugí“ posamnih krajev še posebej plačevali govornike in agitatorje. Agitacija je bila torej draga in očitki, da socijalno-demokratski voditelji zapravljajo težko prislužene delavske groše, že tedaj niso bili brez podlage.

Volitve v državno zbornico leta 1877. so pokazale, da je socijalna demokracija velika moč. Njeni kandidatje so dobili 493.447 glasov.

Na protestantskem Saksonskem so imeli največ uspehov. V katoliških deželah pa niso mogli nikamor. Na Pruskem je šest katoliških vladnih okrajev (Stralsund, Marienwerder, Oppeln, Münster, Aachen in Koblenz) bilo brez socijalno-demokratskih glasov. Tudi na Bavarskem je le protestantski Nürnberg z okolico pokazal socijalno-demokratsko barvo. Katoliški kraji so tudi še dandanes na Nemškem najmanj prepreženi s socijalno demokracijo.

Letni shod leta 1877. je bil v Goti od 27.—29. vel. travna. Stranke blagajna je bila nabrala 54.217 *m*. Politiških listov je štela

stranka 41. Gibanje je torej silno naraščalo in zborovavci so si že prisvajali nalogo, da so poklicani voditelji vseh delavcev na svetu. Tisto leto (1877.) je bila Bakuninova anarhiška stranka sklicala mednarodni delavski shod v Gent. Udeležili so se ga tudi nemški socijalni demokratje. Zastopal jih je Liebknecht. Po dolgih in strastnih razgovorih so bili s tremi glasovi večine premagani anarhisti. Zmagavci — socijalni demokratje so v smislu zamrle internacionale izdali oklic o vzajemnosti vseh delavcev.

To veliko gibanje pa vendar ni imelo za delavce ožjih stanovskih koristij; v strokovnih društvih, ki bi jih jedina mogla podpirati v gospodarskem boju, je imela v tistih krajih, kjer se je sploh ustanovila, le 1½% vseh delavcev.

Vrh tega se je vedno bolj kazalo, da nima stranka nobene jednotne teorije, nobena jasnega programa. V stranko so sprejeli vsakogar, in zato se je kmalu zbrala v njej cela vrsta raznolikih političkih in slovstvenih pustolovcev, katerih vsak se je čutil poklicanega za voditelja. Marx in Engels sta iz Londona nejevoljno gledala te pojave in se hudovala, kar sta mogla. Hotela sta socijalno demokracijo imeti v svojih rokah in vse, kar ni bilo strogo po njunih načelih, sta odločno obsojala. Imela sta sicer obilo prijateljev med socijalno-demokratskimi voditelji, toda ti jima niso mogli mnogo pomagati, ker sami niso razumeli njune teorije. Agitiralo se je sicer zelo pridno, toda učil se ni tako rekoč nobeden. Brali so k večjemu krajše Lassalleove spise. Marx je bil izdal l. 1867. prvi obsežni zvezek svojega znamenitega dela „Das Kapital“. Ta zvezek je obsegal njegovo gospodarsko teorijo, ki naj bi bila temelj vsemu socijalskemu gibanju. Knjigo so sodrugí sprejeli z glasnimi slavospevi, toda bral je ni do mala nobeden. Bila je prevelika in slog težaven. Zato je imel Marx sicer mnogo pristašev po imenu, toda po duhu razven Engelsa nikogar.

Treba je bilo njegova načela v poljudnejši in v manjši knjigi podati svetu. Pri-lika za to se je ponudila l. 1877. Tedaj je

namreč med nemškimi socijalnimi demokrati imel največji duševni upliv bivši vseučiliški docent Evgen Dühring, ki je v svojih predavanjih in mnogobrojnih spisih napadal Lassallea in Marxa. Engels mu je odgovarjal v berlinskem „Vorwärts-u“ in poleti l. 1878. je priobčil svoje odgovore v posebni knjigi z naslovom „Dührings Umwälzung der Wissenschaft“. Ta knjiga je oživila Marxovo teorijo v nemški socijalni demokraciji in je bila dolgo časa¹⁾ jedini vir, iz katerega so zajemali socijalski voditelji svoje teoretiško znanje.

Nastopilo je tudi nekaj izobraženejših mož med njimi, ki so se odslej skoro izključno pečali z Marxovo teorijo

Ti možje so:

Jurij pl. Vollmar²⁾ je rodom Monačan; v francosko-nemški vojski je bil hudo ranjen in je več let bolehal. V boleznih se je navzel socijalskih nauk in je še sedaj zelo delaven agitator v nemški socijalni demokraciji zlasti na Bavarskem. Štel se je vedno med zmerne socijalce in je obsojal vsako silovitost. Njegovo vodilo se glasi, naj delavci v sedanji družbi izkušajo po zakonitem potu doseči, kar morejo, v svojo korist in naj se v organskem razvoju pripravljajo pot novi komuniški družbi.³⁾ Vsled tega je imel prestati od

¹⁾ Šele leta 1880 je izdal K. Kautsky poljudno knjigo Marxovih nauk z naslovom: Karl Marx' Oekonomische Lehren.

²⁾ Njegova najznamenitejša knjiga slove: Ueber die nächsten Aufgaben der deutschen Sozialdemokratie. München 1891.

³⁾ Da teži Vollmar v kljub svoji zmernejši taktiki po komuniški družbi, razvidimo najbolje iz resolucije, ki jo je stavil dné 18. listopada l. 1892. pri berlinskem strankarskem shodu v zvezi z Liebknechtom. Resolucija se glasi:

„Stranke shod izjavlja: Socijalna demokracija nima s takozvanim državnim socijalizmom nobene zveze. Takozvani državni socijalizem, kolikor teži po tem, naj se dovrši podržavljenje v fiskalne namene, hoče postaviti državo na mesto zasebnega kapitalista in ji dati moč, da delavskemu ljudstvu naloži dvojni jarem gospodarskega izkoriščevanja in politiške sužnosti.

Takozvani državni socijalizem je polovičarski sestav, kolikor se peča z družabno preosnovo ali z izboljšanjem razmer delavskih slojev; nastal je iz

svojih sodrugov že mnogo napadov, vendar pa ima posebno v svoji domovini veliko privržencev, ki se s ponosom zovejo „Vollmarijanci“. S svojo mirnejšo taktiko je zanesel socijalske misli tudi že med kmetiško ljudstvo.

Edvard Bernstein¹⁾, rojen v Berolinu l. 1850. iz židovske rodbine. Oče mu je strahú pred socijalno demokracijo in namerja z majhnimi dovolitvami in vsakovrstnimi dozdevnimi sredstvi delavski sloj odtujiti socijalni demokraciji in jo s tem uničiti.

Socijalna demokracija je vedno rada zahtevala, in če so jih drugi predlagali, odobrvala take državne naredbe, ki bi mogle povzdigniti razmere delavskega sloja v sedanjem gospodarskem redu. Te naredbe so ji pa samo majhna odplačila na račun, ki nikakor ne motijo njenih teženj po novi socijalski uredbi države in družbe.

Socijalna demokracija je po svojem bistvu revolucijska, državni socijalizem pa konservativen. Socijalna demokracija in državni socijalizem sta si v nepomirljivem nasprotju.“

Tretji odstavek je izpod Vollmarjevega, drugi izpod Liebknechtovega peresa. Shod je resolucijo jednoglasno sprejel in v tem se je Vollmar za nekaj časa odkrižal vednega očitjanja, da je „državni socijalist“.

¹⁾ Poleg mnogobrojnih sestavkov in študij po raznih listih, zlasti v curiškem „Sozialdemokraten“ in v „Neue Zeit“, je pomenljivo njegovo delo: „Geschichte des Sozialismus“ III. zv. II. del, in letos izšla knjiga: „Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie.“ Stuttgart. Dietz. — Ta knjiga ima to-le zgodovino: Že par let sem je priobčeval Bernstein v „Neue Zeit“ članke, v katerih je kritiško obravnaval več dosedaj za neovržne sprejetih Marxovih in Engelsovih načel in razkril več dejanjsko dokazanih zmot in nedoslednostij. Lansko leto (1898) je bil jeseni strankarski shod v Stuttgartu. Bernstein ni prišel k shodu, pač pa mu je poslal daljše pismo, v katerem pojasnjuje in utemeljuje znanstvene zaključke svojih študij. Od tedaj je nastal velik vrišč med socijalnimi demokrati. Že pri shodu je Bernsteina trgalo več govornikov in govornic; poslej pa so izhajali v raznih časopisih ostri članki proti njemu. V zagovor svojih trditev je spisal Bernstein celó imenovano knjigo. Pisatelj teh pomenkov je že l. 1897. v „Katoliškem Obzorniku“ (št. 2) v spisu „Materijalsko modroslovje“ opozoril na razkol med Marxovci. V letošnjem „Obzorniku“ (št. 1 in 2) je pa po predavanju, ki ga je imel pri občnem zboru Leonove družbe lansko leto, v sestavku „Marxizem razpada“, predno je izšla Bernsteinova knjiga, opozoril na načelni razdor v socijalni demokraciji.

bil strojevodja pri anhalški železnici, ujec pa časnikar. Obiskaval je par gimnazijskih razredov, potem pa je vstopil pri neki banki v službo. L. 1872. se je pridružil socialno-demokratski stranki. Izprva se je oprijel Dühringa. Engelsova knjiga ga je pa izpreobrnila. L. 1880. se je v Londonu osebno seznanil z Marxom in Engelsom in od tedaj je do l. 1890. v Curihu urejal list „Der Socialdemokrat“. Sedaj živi v Londonu kot plodovit pisatelj v socialističnem duhu. Iz hudega, odločnega revolucionarja se je razvil v zmernega socialca. Zaradi spisov izza zadnjih dveh let ga nemški Marxisti hudo napadajo in ga naravnost imenujejo izdajavca socialno - demokratskih načel.

Karol Kautsky¹⁾, rojen v Pragi iz češke rodbine. Njegov oče je bil sloveč

¹⁾ Važnejša dela Kautskega so: „Das Erfurter-Programm“, „Karl Marx' Oekonomische Lehren“ in „Geschichte des Sozialismus“ I. zv.

slikar. Na vseučilišču se je seznanil s socializmom; zlasti zgodovina pariške komune je močno vplivala nanj. Iz Darwinovih in materijalista Langeja spisov se je učil naravoslovja in modroslovja. Želel je delovati med avstrijskimi socialnimi demokrati. Toda gibanje v naši državi mu je bilo prepočasno. Šel je l. 1880. v Curih, kjer je sodeloval pri raznih listih. Engelsova knjiga proti Dühringu je tudi iz njega vzgojila odločnega Marxista.

L. 1883. je začel Kautsky urejati tednik „Neue Zeit“ jedini znanstveni obzornik v socialno - demokratskem smislu, ki še sedaj izhaja. (Stuttgart. I. H. W. Dietz). Kautsky je še sedaj najznamenitejši teoretik Marxove šole. Z Bernsteinom sta si bila dobra prijatelja; a odkar je Bernstein vstal proti strogemu Marxizmu, se oba socialna pisatelja hudo bojujeta med seboj. (Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slovenske Matice“ za l. 1898.

Elektrika, nje proizvodnje in uporaba. Spisal Ivan Šubic, c. kr. ravnatelj. Izdala in založila „Matica Slovenska“. V Ljubljani 1899. Natisnil Dragotin Hribar v Celju. Vel. 8°. Str. 97—350.

S tem snopičem je dovršeno delo, čigar manjši kos nam je podala „Matica“ že za l. 1897. Kdor je vaje reda šolske fizike, bo morda pogrešal več navadnih poskusov „torne“ elektrike. Pisatelj zahteva, da so čitatelju osnovni pojmi o elektriki večinoma znani. Radovedni bravec najde znamenite pojave Leydenove steklenice z njenimi žarki šele na LX. strani zadaj za učinki galvanskih tokov, potem ko je že prej zvedel, kaj je električni potencial. Lahko je spoznati, zakaj. Pisatelj se ne peča na obširno z osnovnimi električnimi pojavi, ne z znanimi šolskimi uki, temveč večinoma z razlaganjem današnje uporabe elektrike, torej ne mara dvakrat govoriti o isti stvari, zato jo omenja le tamkaj, kjer hoče čitatelju odpreti pogled na Hertzove in Teslove tresaje.

Čim ože je v knjigi omejeno polje prvotnih poskusov, tim širje je osnovana elektrotehniška uporaba elektrike in z njo vred vsa tista podlaga,

na kateri je zgrajena velikanska oprava današnje elektrotehnike. Zakoni galvanskega toka ne delajo bravcu nobene težave z dokazovanjem, zakaj podaje se mu n. pr. temeljni Ohmov zakon kot posledica poskusov in teorije. Vzpričo mérskih električnih jednot, ki so sicer kolikor možno jasno urejene, bo čitatelj, ki je morda pozabil, kar se je na zgornjih šolah učil o „masi in njeni pospešbi“, o teži telesa in o „akceleraciji“, moral seči po učni knjigi fizike, da si obnovi spomin dotičnih matematičnih razmer.

Nad tem se ne bo spodtikal nobeden čitatelj, da ga pisatelj seznanja najprej z učinki galvanskega toka, potem šele z proizvodnjem električnih tokov. Saj smo že omenili, da je čitatelju treba navadne šolske vede. Ker pa deluje pri uporabi galvanska — ne torna — elektrika, najde bravec njeno polje korenito obdelano na vse kraje. Da zvemo, kako delujejo današnji električni stroji, seznanja nas pisatelj z „dinamo-stroji“, ki namestu preslabih galvanskih baterij proizvajajo električne toke s tisto veliko jakostjo in napetostjo, brez katere bi ne mogli opravljati težkih del današnje elektrotehnike.

Če je v tem oddelku čitatelj moral večkrat z navadno knjigo v rokah ponavljati si pozabljena

Razne stvari.

Naše slike.

Dolžni smo poseči nekoliko nazaj in pojasniti dve lepi sliki, ki smo ji objavili na str. 424 in 425 tega lista. Kažeta nam dva velika reliefa, katera je izdelal znani akademski naš kipar g. Ivan Zajc. Znani, pravim, zakaj v listu smo že objavili sliko njegovega reliefa „Sveta družina“ (l. 1895., str. 360). — V prvi sliki „Jutru“ opazujemo te-le stvari: Srednji angelček drži v levi roki košček papirja, na katerem je napisana jutranja pesem, z desno roko pa si „bije“ takt, ker poje, zroč v nebo, Bogu jutranjo pesem. Njegov levi tovariš škropi rožice z jutranjo roso, desni pa trosi na zemljo seme in sicer v pomladi, ki je jutro leta. Na vshodu pa plava jutranje solnce in pošilja rožicam prve žarke. — Druga slika nam kaže relief „Večer“. Vsa skupina izraža mir in počitek, ki nam ga prinaša večer. Srednji angelček blagoslavlja z desno roko vinsko trto, v levi pa drži oljčno vejico — znamenje miru. Njegov levi ljubeznivi spremljevalec sladko spava, saj prihaja tudi že noč, kakor nam kaže luna in mrkli obrisi cerkve v ozadju. Tretji, desni (na levici ogledovavčevi) angelček pa ima v roki čašo vina, kar izraža večer leta ali rodovitno jesen. — Poleg teh posameznostij treba opazovati tudi soglasje v obeh skupinah, lepoto in blaženstvo, ki se zrcali na teh karakteristično določenih obrazkih, in neprisiljeno simboliko. (Reliefa sta dolga skoro 2 m in 1 m visoka). — Mnogo lože umevamo „Sv. Trojico“, katero nam predstavlja današnja slika na str. 505. Izražena je jednota božja v treh osebah, moč in veličastnost božja, oblast nad vsem stvarstvom. Posebno skrbno je izdelan Sin Božji. Vsi trije reliefi so izdelani za župno cerkev v Krškem, kateri bodo (z dvema drugima vred, kateri objavimo prihodnjič) prava krasota.

Danes predočujemo čitateljem mojstersko delo še drugega domačega umetnika, namreč doprski kip Prešernov, ki ga je v marmorju izdelal l. 1895. A. l. G a n g l.

O tem krasnem kipu so pisali že drugi. Tudi vemo, da bi se zastonj prizadevali povedati o kipu kaj več, nego pravi naša slika. Rečemo le to, da je naš umetnik ustvaril idealno podobo Prešernovo, kakršnega si je namreč mislil on kot mojstra-pevca slovenskega. Ni pa delal samo iz domišljije, temveč se je naslanjal na pravi pesnikov portret. — Ne bi mogli bolje poslaviti petdesetletnice in stoletnice Prešernove kakor s to sliko. Da bi pač mogli večkrat objaviti kaj takih del!

Iz belokranjskega besednega zaklada. (Priobčuje I. Šašelj.)

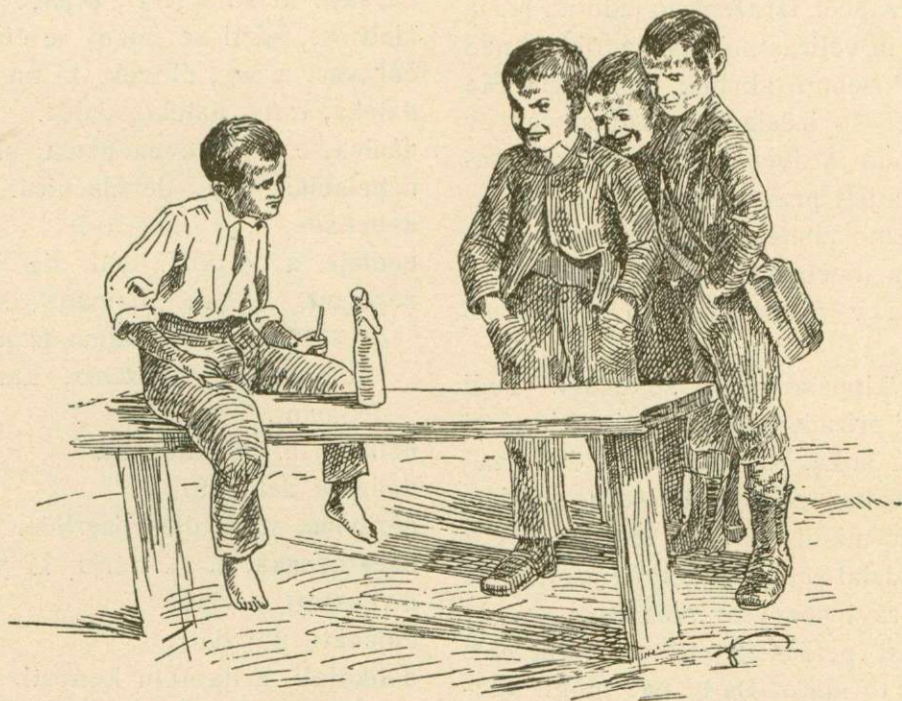
III.¹⁾

- Barovit.** *adj.*, poln bara; letošnje žito (proso) je jako b.
- Bartol**, a, Jernej; zanimivo je, da tu še ne poznajo Jerneja.
- beljánek**, a, *m.*, belat; gl. „Dom in svet“ 1896, str. 128.
- bodnja**, e, *f.*, bodenje, das Stechen.
- boren**, *adj.*, zboren; borno vino.
- breberina**, e, in **breberovina**, e, *f.*, breberin, gl. „Dom in svet“ 1893, str. 431.
- brádljišče**, a, *n.*, toporišče pri bradlji.
- brašnjár**, a, *m.*, kdor brašnjo nosi.
- brbučkati**, krkljati, brbrati; vino brbučka.
- brenda**, e, *f.*, brénta.
- brinjevka**, e, *f.*, brinjevec.
- brklja**, e, *f.*, ostrva.
- berlukati**, berlati.
- brnkice**, *f. pl.*, tamburica.
- bugáriti**, kričati; celo noč so b.
- buta**, e, *f.*, bula.
- cavrati**, čavrati, schwätzen.
- cerklétina**, e, *f.*, cerkovina.
- cigljána**, e, *f.*, cegelnica.
- coprija**, e, *f.*, coprnija.
- čádava**, e, *f.*, čada, črnkasta krava.
- čambúk**, *interj.*, štrbunk!
- čamra**, e, *f.*, psovka stari in počasni ženski.
- čápsati**, hlastno jesti; prasec č.
- číniti se**, zdeti se; meni se číni.
- čóravec**, a, *m.*, človek, ki na jedno oko ne vidi.
- dáleka**, *adv.*, daleko, daleč.
- dánica**, e, *f.*, dnevna plača; služi na dánico.
- debelačina**, e, *f.*, debelačnica.
- debélišče**, a, *n.*, turščišče.
- dédinje**, a, *n. coll.*, ded, die Stacheldistel.
- dégmant**, a, *m.*, (diamant), strelovod; v „Kresu“ l. 1881., str. 358 čitamo iz mariborske okolice za isti pomen izraz dema, kar je gotovo isto kar degmant.
- delamít**, a, *m.*, dinamit.
- delívati**, delovati.
- derávina**, e, *f.*, die Diarrhöe.
- devetodánka**, e, *f.*, burja, ki piha devet dni.
- divljástati**, divjati.
- dojedati**, pojedati.
- dolikofati**, z likofom končati.
- domišlját**, *adj.*, domišljiv, erfinderisch.
- dopítati**, izprašati.

¹⁾ Gl. „Dom in svet“ 1897, str. 158 i dr.

drecen, a, *m.*, dresen.
 drkniti, durkniti, suniti.
 drnčati, drncati.
 drúgaj, *adv.*, drugodi.
 drum, a, *m.*, neka notranja bolezen, isto, kar prohi,
 gl. „Dom in svet“ 1896, str. 510.
 enolečič, a, *m.*, istega leta rojen; mi smo enoléčiči.
 godinar, a, *m.*, veter, ki donese gódino (dež).
 govedáriti, goved pasti; midva sva skupaj goveda-
 rila.
 govédčed, i, *f.*, govedčád.
 grábatí, grabe kopati.
 grenkoča, e, *f.*, grenkoba.
 hájati se, *Pl.* goniti se 2 b.
 hálast, *adj.*, hamljast.
 hinav, *adj.*, hinavski.
 hlémati, majati se.
 hlóboten, *adj.*, ohlapen.
 horen, *adj.*, ugoden.
 hripotávina, e, *f.*, hripavost.
 hrúpati se, hajati se.
 hržula, e, *f.*, ržula, rž.
 izboleti, vsled bolezni oslabeti.
 izdráčiti, izvleči.
 izgub, a, *m.*, izguba; na izgub, schräge.
 izmáljati, *imperf.* od izmoliti.
 jaden, *adj.*, rabi v pomenu 1. jezen, srdit; 2. ubog;
 jaderno dete = ubogo dete.
 jádit, *adj.*, jaden 1.
 jágodica, e, *f.*, konci prstov od členkov naprej se
 imenujejo jagodice.
 jahuriti, jahariti (zaničljivo).
 jebentívati, kleti z „jebenti“!

jérgot, a, *m.*, regrad; *Pl.* ima jedrík, die Wegwarte.
 ješče, a, *n.*, jed.
 jezik vranji, ozki trpotec, plantago lanceolata.
 karminovati, karmino obhajati.
 kaša strena, močnik; prosena kaša pa je „jaglena“
 kaša.
 káščina, e, *f.*, črna vinska trta; *Pl.* ima kavčina.
 kaštálnik, a, *m.*, cerkveni ključar (Preloka, Vinica).
 kdo, *pron. interr.*; zanimivo je, da pravijo v druž.
 s kogom = s kom? Enako tudi: z nikogom.
 kihávina, e, *f.*, kihanje.
 kiliti, hirati; celo leto kili.
 klestáč, a, *m.*, kdor klesti.
 kničevati, uničevati.
 komponóvati, zlágati se, harmonieren; ta dva ne bo-
 deta komponóvala.
 kontírati, zadovoljiti, kontentirat; on vse kontirati.
 kopikóneec, a, *m.*, detelja, ki raste navadno ob potih
 in belo cvete.
 koplje, a, *n.*, = kopje, drogi pri zastavah.
 koraba, e, *f.*, koleraba.
 kóvalo, a, *n.*, nakovalo.
 koščat, *adj.*, koščen.
 krčati, kričati.
 kradómice, *adv.*, kradoma.
 kupnina, e, *f.*, kupljenina.
 lampaš, a, *m.*, svetilnica, lampa.
 lasec, a, *m.*, pero v uri.
 lisičiti, goljufati.
 lisko, ota, *m.*, ime lisastemu psu.
 lončárica, e, *f.*, cunja, s katero se lonci prijemajo.
 lutávina, e, *f.*, kar je luto, hudo; lutavina me je
 napala. (Dalje.)

Risal F. D.

Umetnik in kritiki.

Pogovori.

(Dalje.)

Zakaj torej nismo zadovoljni z „Aglajo“? Zakaj nam ne vzbuja ugodnih čustev, kakor jih vzbuja prava poezija? Zato, ker pesnik žali naše versko naziranje, ker opeva prizor iz mučeniške dobe v tak namen, ki nima nič opraviti z mučeništvom, in ker je ves prizor tudi sam na sebi — brez ozira na vero — neprijeten, krut in nenaraven.

Vemo, da imajo pesnik in pesnikovi somišljeniki takoj orožje pri rokah zoper naše ugovore. Imenujejo nas verske fanatike, neprijatelje poezije, omejeence in zagrizence itd., kakor tolikokrat slišimo od neprijazne strani.

Prosimo pa prav vljudno, naj naši nasprotniki preudarijo vso to stvar mirno in se v ta namen vprašajo: 1. Kaj pa je bilo treba iti pesniku na versko polje, kaj ga je vabilo v mučeniško areno, ako je hotel opevati samo žensko lepoto? Lepoto opeva lahko na sto načinov, ne da bi mu bilo treba profanirati mučeništva. Ako bi hoteli n. pr. mi v pesmi prav živo pojasniti krvočnost starih narodov, ne bi nikakor opevali izmišljene krutosti kakega slovanskega junaka, ampak katerega koli izmišljenega tujca, zakaj kot Slovani ljubimo in cenimo to, kar je slovansko, torej nam ta čut prepoveduje ponižati Slovanstvo. Ali g. Aškerc neče poznati in ali nima spoštovanja do pravega, istinitega — zgodovinskega mučeništva? Ali se mu zdi bolj vzvišeno, da se je mladenič pokristijanil iz ljubezni do lepe deve kakor iz moči božje in iz navdušenja za resnico? Kdor to pomisli, ne more nam zameriti, da odločno zavračamo tako zlorabo umetnosti.

Resnici podobna bi bila taka pesem, ko bi nam bil pesnik pokazal kakega islamskega mučenika. Mohamedanu se obetajo nebesa z divnimi huriskami; zato bi se nam ne zdelo čudno, ako bi si moslim s smrtjo želel pridobiti lepo hurisko za oni svet.

Da se čitatelj uveri, kako malo rahločuten je naš pesnik v tej tvarini — mučeništvu —, naj primerja „Aglajo“ s sliko „Zadnji pozdrav“, katero smo objavili v zadnji številki. Znano je, kako ljubijo moderni slikarji telesno nagoto. A G. Max, ta slavni in nikakor ne omejeni ali fanatični slikar, si ni upal mučenice v areni med zverinami pokazati drugačne kakor oblečene.

2. Naj se prijatelj pesnikov v duhu stavi na stališče vernega kristijana, ki mu vera ni prazna stvar, ki je čul mnogokrat, da je Bog čudovito pomagal svojim mučencem, in naj s tega stališča sodi o „legendi“: ali se

mu Bog ne zdi neusmiljen, ki neče zakriti device, marveč jo pušča pred očmi rimskih pohotnežev? Ali se mu more mučenica, ki tako hvali svojo lepoto, zdeti prava mučenica? Kakšen „bog“ je neki Aškrčev Kristus? . . . Četudi se v teh in drugih stvaréh „legenda“ ne ujema s krščanskim mišljenjem, četudi žali versko čustvo, vendar — kaj ne? — naj jo imenujemo lepo, dobro, prijetno?

3. Ako bi kdo opeval, kako je toreador v španskih bojih z biki napadal razljučnega bika, kako ga je drvil po borišču, zabadal vanj sulice, odbil mu jeden rog in obe ušesi, razčesnil mu gobec, razparal mu trup, kako je bik v zadnjih hipih dregnil borivčevega konja z ostalim rogom v trebuh, da so se mu izsula čreva . . . tako poezijo bi po pravici obsodil vsak kritik. A mi sodimo, da je dovolj kruto, neusmiljeno, tudi neolikano in nepesniško, staviti pred bravca mučenico in pustiti, da si pasejo ob njeni nagoti oči pohotni Neronovi vrstniki in jo mučijo s tem, da je ne dadó urno zverinam.

Bodi za sedaj dovolj o tej stvari, ker nismo hoteli drugega kakor pokazati, da Aškerčeva „legenda“, ki ni nikaka legenda, žali, jako žali krščansko mišljenje. Morda porečemo drugi pot kaj (ako bo treba) o zgodovinskih razmerah mučeništva, o Neronovem izreku ob pogledu mrtve matere, o razmerju poezije in slikarstva, o nagoti v umetnosti in drugih prepornih vprašanjih. Ne želimo preprirov, ampak le to, da bi obvarovali naš narod takih proizvodov, kakršni ga hočejo potisniti na stopinjo Neronovih spremljevalcev.

Ker ne moremo v listu objavljati hrvaških proizvodov, bodi prostora tu spevu, ki nam ga je poslal g. Vladimir Jelovšek *Iz druge knjige „SIMFONIJA“*.

VER SACRUM (II.)

U sveto jutro novoga Pramaljeća
Ti si izišla čvrstim, samosvijesnim korakom iz svog
čarobnog dvora:
u oku Ti plamen okrutnog ponosa, neuprosne ti-
ranske odluke —
Nestalo blagoga smiješka, koji Ti tihom srećan
krivudao rujne usnice mlade;
nestalo toploga sjaja iz milih očiju Tvojih,
koj je u čarobne sanke nekad uljuljao mladjano
srce moje — —
nestalo svega — — —
Ti korakom muškaračkim čvrsto i tvrdo stupaš u
sveto pramaljetno jutro,
i mišicom snažnom režeš grane, u kojima pište bujni
proljetni sokovi,

i nemilosrdno se bližaš k meni, koji u djetinskoj
čistoći
zanosnim okom Tebi se divim, Tebi se klanjam ko
boštvu čarobnom svomu,
kome sam šaptô usnama žarkim rumèno ožarene di-
tirambe,
kako ih nijemim, uzvišenim ritmom zanosno pjeva
velebno Sunce
u osvitku dana svojoj Zemlji . . .
Ti nemaš već oka za me, koje bi shvaćanjem tajnim
uronilo dugo u moje; —
Ti ne vidiš, kako usna raspucana, krvava, rujna
drhćući nijemo priča sve strastvene martirske patnje
bujne mladosti neutišane,
koja za drugih besnenih noći nijemim bijesom vruću
glavu u jastuke tura
i u njima očajne suze suši . . .
Ti nemaš oka za me, Ti ne vidiš zdrave, snažne
mišice moje,
kako se napinju raskošnom, neoslabljenom snagom
svježine mladenačke,
kako drhću, kako se stežu, kako se nadimlju bolno
nemirnim ritmom očajne čežnje, — — —

(Ni nam srce dalo, da bi bili natisnili ves ta
fiziološki essay našega pesnika, kateremu pa tu
zvené „najelementarniji, najopsolutniji“ akordi velike
životne SIMFONIJE.)

Ti nemaš dubokog već oka za me, koje sve shvaća,
koje se širi od sreće
u nijemoj, intimnoj Simpatiji, koja sve daje
na oltar Boginje vječne — — —
Ti korakom muškaračkim čvrsto i tvrdo stupaš u
svetom pramaljetnom jutru,
i gnjevnim okom se bližaš k meni — u ruci sa ši-
bikom pružnom.

Oplela si me njome strastvenim, razbludnim žarom;
s uživanjem gledala rujne pjege, koje si crtala udarom
njenim

po bijeloj, sniježnoj pûti snažnoj, mladog mog tijela.
Ja sam stajao mirno — tek mišica trznula bolno se
koja

pod majstorskim udarcem nemilosrdne desnice Tvoje.
Stisno sam usne — a oko, oko je planulo krvavim,
otajnim žarom

ko da se s njem odrazuje
najsajjnija, sverazarajuća, osvetna strijela.
U najjačem zamahu svrnula pogled si u moje oči — —
i desna Ti klonula . . .

Oborila pogled si smeteno — tijelo kao lagašno da
Ti je drhtnulo.

Ja sam pristupio k Tebi — pogleda nestalo moga,
uzeh Ti šibiku bujnu, slomih je na komade,
bacih je pred noge Tvoje —: hvala! rekoh Ti
glasno, — —

i korakom čvrstim ko špartanski mladić za slav-
nijeh dana svojega grada,
kad mu je domaća šiba bičevala mladjahno tijelo
da snažno i lako podnese i najteže udarce diljem
života: — —

tako sam i ja — ostavljajući Tebe za vijek bez
osvrta, pogleda svoga —

koracô sa gigantskom jakošću, vebnim mirom i
samosvijesnim ciničnim smiješkom
u sveto jutro novoga Pramaljeća.

Vladimir Jelovšek.

Gospod Vladimir Jelovšek nam je neko-
liko znan kot pesnik „Simfonij“, o katerih
smo kratko že govorili. Obeta se nam torej
II. zvezek „Simfonij“. V I. zvezku se je po-
kazal skrajnjega simbolista; težko, da bi
krenil sedaj na drugo pot, čeprav mu je kri-
tika svetovala. In to mu dobrohotno zopet
svetujemo tudi mi, zakaj v takih proizvodih,

kakršen je tu natisnjeni, ni več poezija, tem-
več sanjarija, ki ima najčudnejše stvari za
istinite in pri živčno-bolnih osebah rada
zaide s poti sramežljivosti.

Gosp. *Osman Mirko*. O Vaših pesmih
je lahko izreči sodbo, ako jih le jedenkrat
prečitamo.

I.

Kje ste moje sladke nade?
Kje ste, da vas zopet najdem,
da blodeč po svetu širnem
s prave poti oh ne zajdem.
Nade, kje ste?

Ste se li zgubile, mile,
tu na prostem, svežem zraku?
Ste li liki para,
odbežale po oblaku?
Nade, kje ste?

O, vè goljufive nade,
prav je, da ste se zgubile,
prav je, saj mi srca niste,
niste duše preslepile.
Nade prazne.

Pomislite: V prvi kitici si želite „sladkih
nad“ zato, da ne bi zašli s prave poti; v
poslednji pa jih imenujete „goljufive, prazne
nade“, ko bi bile malone „dušo preslepile“.
Zato mislimo, da se to ne ujema, in da mo-
rate na doslednost bolj paziti.

II.

Akordi lahni,
ubrane melodije,
prihajale so na ušesa
bežeč, ko sem iz mesta
bojé se šuma
hladil si bolno
dušo svojo.

Objemali so,
naslajali se sladom
milote svoje, dušo mojo,
prevejali jo nežno,
hladili vroče,
pekoče, grozne
boli moje.

Sem vstavil se.
A krasne glase, mile
vsrkaval bolni duh je slastno.
Izginjale so boli
trpljenje grozno,
pekoče rane
se celile.

Oh, dragi gosp. Mirko, nikar si ne do-
mišljajte preveč o „bolni duši svoji“ in o
„groznih bolih“ in o „groznem trpljenju“!
Ko bi bile bolečine tako grozne, tudi „akordi
lahni in ubrane melodije“ bi vam jih ne
pregnale. Kadar zopet in zopet beremo o
„bolni duši“, že vemo, pri čem smo. Torej
Vas lepo prosimo, pustite tako „bolnodušno“
pevanje, saj vemo, da je pri Vas „mens sana
in corpore sano.“ Drugič zopet kaj. Zdravi!

(Dalje.)

Dr. Fr. L.